

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 981066/2

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב אליעזר איגרא, הרב א' אהרן כץ, הרב שלמה שפירא

המערער: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד דור שוורץ)

נגד

המשיבה: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד אברהם שטרן)

הנדון: הסכם עמום שלפיו יהיו זכויות הצדדים ברכוש 'לפי דין תורה' שאושר בלי שבית הדין יוודא כי הם מבינים את משמעותו ואת ההבדל בין 'דין תורה' להוראות החוק

פסק דין

א. רקע, הליכים קודמים ופסיקת בית דין קמא

לפנינו ערעור שהגיש הבעל על פסק דינו של בית הדין האזורי מתאריך י"א באדר תשע"ז (9.3.17).

נקדים תחילה את תיאור מערכת היחסים שבין הצדדים כפי העולה מהחומר שבתיק.

לפני נישואיהם הכינו הצדדים הסכם ממון, תאריך ההסכם הוא ל' בכסלו תשנ"ד (14.12.93), הסכם זה הובא לאישור בית הדין וקיבל תוקף של פסק דין ביום כ"ב באייר תשנ"ד (3.5.94), הצדדים נישאו ביום כ"ד באייר תשנ"ד (5.5.94).

בהסכם זה הוזכרה התחייבות האישה להחזיר לאם הבעל סכום כסף שהלוותה הנ"ל לצדדים, אם תוגש תביעת גירושין, כמו כן נקבע בהסכם שענייני הממון שביניהם יידונו על פי דין תורה.

מעיון במחשב בית הדין עולה שביום י"ד בכסלו תשנ"ו (7.12.95) הגיש הבעל תביעת גירושין לראשונה, התביעה הוגשה ארבעה ימים אחרי שהאישה הגישה תלונה במשטרה על אלימות הבעל נגדה, אין בידי בית הדין מסמכים על הרקע לתביעה זו.

אימו של הבעל חלתה סמוך לנישואיהם, לדברי האישה היא סעדה את האם עד לפטירתה בשנת 96. בדבריה בבית הדין אמרה האישה שעקב טיפולה המסור באם, פטרה אותה האם מהחזרת ההלוואה שניתנה לקניית הדירה. (פסק דינו של בית הדין קבע שאין ראיה לטענה זו).

ביום כ"ב בשבט תשנ"ז (30.1.97) הגיש הבעל תביעת גירושין שנייה (תביעה שהוגשה על ידי טו"ר גולבנצ'ין, שערך את הסכם הממון והיה הרוח החיה באישורו). עיון בכתב התביעה מורה שלכאורה תביעה זו הייתה תביעה לשלום בית שכותרתה 'תביעה לגירושין', בכתב תביעה זה כתב הבעל שהאישה רוצה להתגרש, אין בו עילה אמיתית לגירושין, ולכאורה עיקר מטרתו הייתה הקניית סמכות לבית הדין. נקבע מועד לדיון בתביעה זו, במועד זה הופיע הבעל, האישה לא הופיעה והתיק נסגר. מפרוטוקול דיון בבית המשפט מיום כ"ה במרחשוון תשנ"ח (25.11.97) עולה שהאישה הגישה תלונה על אלימות הבעל והגישה תביעות למניעת אלימות, החזקת ילדים

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ומזונות. זהו כנראה הרקע לתביעת הגירושין הנזכרת. מפרוטוקול ומהחלטת בית המשפט עולה שהצדדים חזרו לשלום בית והתיק נסגר.

התביעה שלפנינו ערעור על פסק דינה היא תביעתו השלישית של הבעל. התביעה הוגשה ביום י"ט באייר תשע"ג (29.4.13). הצדדים התדיינו בבית הדין במשך כשלוש שנים, בית הדין האזורי הפנה את הצדדים ליועצת נישואין כדי שתבחן את המצב ביניהם, קיים דיונים רבים בתביעה זו, בחן וחקר את הדברים היטב ולאחר הגשת סיכומים הוציא בית הדין את פסק דינו המפורט והמנומק.

בית הדין קבע בפסק דינו כמה קביעות:

א. לאור הסתירות העולות בהסכם זה, רכוש הצדדים יחולק על פי חוק יחסי ממון כפי שנכתב בראשו של הסכם הממון שאישרו הצדדים לפני הנישואין. לדעת בית הדין פירוש הדבר חלוקה לפי ההסדר שקובע החוק, ולא על פי דין תורה כמו שדרש הבעל.

ב. על פי דוח היועצת שמונתה לבדוק המצב בין הצדדים, העדויות שהובאו לפני בית הדין והתנהלות הצדדים, למרות התנהלות האישה במשך שנות הנישואין, שהייתה ראויה להערכה, הבעל יזם את הגירושין בגין קשרים עם אישה זרה ובמטרה לספק את צרכיו.

קביעה זו חוזרת ועולה מהחלטות נוספות של בית הדין.

ג. חלק מהדירה יועבר לבעל לצורך פירעון הלוואה שנתנה אם הבעל לצדדים לרכישת דירתם. האישה התחייבה להחזיר הלוואה זו לאם או לבעל, אם תוגש תביעת גירושין.

לאור ההנחות האמורות, ואחר בדיקת טענות ומענות הצדדים, הגיע בית הדין למסקנות הממוניות דלהלן שעליהם נסוב הערעור (ולמסקנות נוספות שלא עורערו):

א. האישה זכאית לכתובתה, הסכום נכלל באיזון המשאבים.

ב. על הבעל להעביר לאישה סך של 287,012 ש"ח.

(הבעל חייב לאישה 458,512 ש"ח איזון זכויות וכספי הפיצויים של [א'], מנגד האישה חייבת לבעל סך של 171,500 ש"ח החוב שנלקח מאימו של הבעל).

ג. המיטלטלין יחולקו בהסכמה כפי שנכתב לעיל.

ד. הרכב יוצא למכירה לאחד מבני הזוג לפי מחיר מחירון ובאפשרות שנייה לצד ג' ותמורתו תחולק בשווה.

ה. האישה תהיה זכאית לרכוש את הדירה.

ב. טענות המערער

טענות המערער הן: הצדדים נישאו בתאריך כ"ד באייר תשנ"ד (5.5.94). יומיים לפני נישואיהם בתאריך כ"ב באייר תשנ"ד (3.5.94) חתמו הצדדים על הסכם ממון שאושר בבית הדין על ידי הדיין הרב ד' דומב. ההסכם אושר כדין לאחר שהצדדים קיבלו הסברים מהדיין הרב ד' דומב.

בהחלטה לאישור נאמר כי האישה מתחייבת להשיב לאם הבעל את חלקה בהשקעתה בדירה (סך 120,000 ש"ח) לפי אחוזים לפי הערכת שמאי בהתאם לסעיף 6 להסכם הממון. עוד נכתב בהחלטה הנ"ל כי במקרה של מות אם הבעל תשלם האישה את חלקה לבעל. תוספת זו שלא נכתבה בהסכם במקור התגבשה במהלך הדיון לאישור ההסכם ונכתבה בהחלטת בית הדין – דבר

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

המלמד שלא היה כאן אישור פורמלי בלבד אלא הצדדים קראו את ההסכם היטב וחידדו אותו תחת עינו הפקוחה של בית הדין.

בנוסף באותו מעמד של אישור ההסכם הוסיפו הצדדים תיקון לסעיף 8 להסכם שבו נכתב כי לבעל לא תהיה זכות בנכסים שיהיו על שם האישה, אף לא לאכילת פירות, ללמדך שהצדדים היו מודעים היטב לעובדה שהסכם הממון בא להחיל משטר רכושי על פי דין תורה ולא על פי חוק יחסי ממון.

נוכח האמור לעיל בית הדין האזורי בהחלטתו נשואת הערעור סותר את עצמו:

מחד גיסא קבע כי ההסכם שנחתם בין הצדדים תקף, לא קיבל את טענותיה של האישה כי לא חתמה או שאינה זוכרת שהיה דיון ועל כן קבע שעל האישה לשלם את חלקה בהשקעת אימו של הבעל.

מאידך גיסא בנוגע לאמור בהסכם כי משטר חלוקת הרכוש בין הצדדים יהיה על פי דין תורה קבע בית הדין שהיות שישנה סתירה בהסכם בין המבוא להסכם לסעיף 2 בהסכם, וכך הערות נוספות על נוסח ההסכם, דבר המורה ש"החתימה על ההסכם נעשתה באופן לא רציני, וזה בלשון המעטה", לפיכך קובע בית הדין שזכויות הצדדים יחולקו בהתאם לחוק יחסי ממון ולא לפי דין תורה.

לדברי המערער אין סתירה בין הדברים מפני שהמבוא להסכם מגדיר שהצדדים מבקשים לאשר את ההסכם בהתאם לחוק יחסי ממון הקובע כי הסכם ממון טעון אישור וללא אישור אין לו תוקף. אך מאידך גיסא לגבי האופן בו יחולק הרכוש בפועל, ההסכם קובע שמשטר חלוקת הרכוש יהיה בהתאם לדין תורה כאמור בסעיף 2. כשגם בסיפא של המבוא להסכם נאמר "להלן בהסכם זה לפי דין תורה".

עוד טוען המערער נגד התימוכין שמביא בית הדין לביסוס קביעתו על נוסח כתב תביעתו לגירושין של המערער שבעצמו ביקש לבצע את החלוקה בחלקים שווים.

לאור האמור עותר המערער להורות על ביטול פסיקתו של בית הדין קמא ולקבוע כי חלוקת הזכויות תיעשה על פי הסכם הממון, דהיינו על פי דין תורה.

מלבד זאת המערער טוען שקביעת בית הדין, שהוא הגורם לגירושין אינה מבוססת. לדבריו הגורם לגירושין הם מעשי האישה.

טענות אלו הן הטענות העקרוניות ובנוסף לכך הוא משיג על קביעות נוספות של בית הדין בעניין חלוקת הרכוש והחובות כפי שיתבאר להלן.

ג. תשובת המשיבה

תגובת המשיבה היא: כפי שהוכח בדיון בחקירתו של עורך ההסכם, טו"ר גולובנצ'ין, הבעל הוא שיזם את ההסכם, שכר את טו"ר גולובנצ'ין ושילם לו את שכרו לברו. לאישה סיפר בא כוח הבעל כי ההסכם הוא רק בנוגע לכסף שנתנה אימו לשם רכישת הדירה ואין מעבר לזה דבר. עניין זה של חלוקת הרכוש על פי דין תורה ומשמעותו לא הוסבר לאישה. משכך ברור שהאישה לא ידעה שההסכם מנסה לנשל אותה ואם הייתה יודעת זאת, לא הייתה מסכימה לחתום על הסכם שכזה. לדבריה הבעל שידע זאת הסביר לה כי מדובר בעניין ההלוואה, וגם בבית הדין דובר רק על זה ואישרו את זה. תעיד העובדה כי התאריך הכתוב על ההסכם הוא ל' בכסלו תשנ"ד (14.12.93), בדיוק באותו יום שבו רכשו הצדדים את הדירה, כשהבעל רצה להבטיח את החזרת הכסף לאימו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מכיוון שהאישה לא הבינה את מזימת הבעל ובא כוחו, השקיעה בדירה ובעסק של הצדדים את כל חסכוניותיה. אין ספק שלו הייתה יודעת שהיא מודרת מהזכויות הכספיות שצבר הבעל, הייתה גם היא דואגת לזכויותיה ולא הייתה מוציאה את כל רכושה ונותרת ללא זכויות כמעט.

יתרה מזאת: במהלך השנים הבעל נתן לאישה להבין שחל ביניהם שיתוף מלא כאשר התנהלות הצדדים הייתה בחשבון משותף והבעל הפקיד פעמים מספר לחשבון המשותף סכומי כסף גדולים שהתקבלו מזכויותיו ממקום עבודתו. בהסכם הממון נכתבו מושגים שאין לאישה כל הבנה לגביהם, מהי המשמעות ומהי התוצאה. האישה אינה מבינה מה הם "תנאי כתובה" הבעלות והזכויות לפירות יהיו בהתאם לדין תורה, מהו דין תורה ומה זה אומר לגבי זכויותיה.

בסעיף 3 להסכם נכתב "יהיו לאיש הזכויות בנכסי בני הזוג ופירותיהם בהתאם לדין תורה לרבות הזכויות לפירות נכסי מלוג" האישה אינה מבינה כלל מהם "פירות נכסי מלוג". יתרה מזאת: בהסכם יש סתירה בין האמור בסעיף 3 לאמור בסעיף 8, שהרי סעיף 3 הנזכר קובע שלאיש זכות בפירות נכסי מלוג, אך בסעיף 8 להסכם נכתב איפכא שאין לבעל זכות בפירות נכסי מלוג: "בני הזוג מסכימים ומצהירים כי כל הנכסים והכספים על שם האישה ושיהיו רשומים על שמה בעתיד יישארו על שם האישה בלבד ולבעל אין כל חלק בהם, הצהרה זו אינה ניתנת לשינוי, כולל זכות אכילת פירות." זאת מלבד הסתירה הנוספת שישנה בין המבוא להסכם לבין סעיף 2 כפי שכתב בית הדין קמא בהחלטתו.

לדבריה בפרוטוקול ובהחלטת בית הדין האזורי שאישר את ההסכם לא הוזכר כלל שתוכן ההסכם ומשמעותו הוסבר לצדדים לפני החתימה. ואכן דבר לא הוסבר לה ולכן לא הבינה על מה היא חותמת.

האישה חזרה וטענה שהגירושין היו בגינו של הבעל שהפעיל אלימות כלפיה, דרש דרישות מופרזות בחיי האישות, קשר קשרי אישות עם אישה אחרת במשך שנים רבות ובסופו של דבר עשה כל טצדקי להתגרש.

ד. הכרעת בית הדין בנוגע לאמור בהסכם "על פי חוק" – "על פי דין תורה" ולטענה בדבר איהבנתו טענתו הראשונית של המערער היא שבית הדין האזורי טעה בקביעה שאין תוקף להסכם הקובע שיש לחלק הרכוש על פי דין תורה, מכיוון ש"החתימה על ההסכם נעשתה באופן לא רציני וזה בלשון המעטה". בית הדין קבע דבר זה בין השאר לאור הסתירה בין המבוא להסכם לסעיף 2 לו. במבוא נאמר:

והואיל ובני הזוג מעוניינים להסדיר עם נישואיהם את יחסי הממון ביניהם כפי המפורט להלן בהסכם זה על פי חוק יחסי ממון בין בני הזוג, תשל"ג – 1973;

והואיל ובני הזוג הסכימו ביניהם כי ההסדר המפורט זה יחול על כל רכושם, הן על זה שמקורו בנכסים וכספים של כל אחד מהם לפני הנישואין והן לגבי כל מה שיתווסף להם לאחר הנישואין, הן מה שירכשו ביחד והן מה שירכשו כל אחד מהם לחוד, בין מעות ובין מקרקעים או מטלטלין הן בנכסים בעין והן נכסים שאינם בעין, כולל חובות וכן זכויות אחרות למיניהם מכל סוג שהוא (להלן בהסכם זה "בהתאם לדין תורה").

לאמור בסעיף 2 להסכם:

הסדר יחסי הממון בין בני הזוג: הבעלות על נכסי בני הזוג והזכויות לפירותיהם יהיו בהתאם לדין תורה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לדברי בית הדין יש סתירה גלויה וברורה בין המבוא בו נאמר שהזכויות יהיו על פי חוק יחסי ממון לבין סעיף 2 שמדבר על דין תורה.

בעניין זה אנו מסכימים עם טענת המערער שבדברים אלו אין סתירה.

חוק יחסי ממון קובע את המשטר הרכושי שינהג בין בני זוג, לפי חוק זה יחסי ממון יכולים להתקיים באחת משתי פנים: על פי הסכם, או ללא הסכם שאז יחולק הרכוש כקביעת המחוקק. כותרתו של הפרק הראשון לחוק זה היא "הסדר מוסכם", פרק זה קובע חלוקת הרכוש בין הצדדים על פי הסכם, וזו לשונו:

1. הסכם בין בני זוג המסדיר יחסי ממון שביניהם (להלן – הסכם ממון), ושינוי של הסכם כזה, יהיו בכתב.

2. (א) הסכם ממון טעון אישור בית המשפט לעניני משפחה (להלן – בית המשפט) או בית הדין הדתי שלו סמכות השיפוט בענייני נישואין וגירושין של בני הזוג (להלן – בית הדין), וכן טעון שינוי של הסכם כזה אישור כאמור.

(ב) האישור לא יינתן אלא לאחר שנוכח בית המשפט או בית הדין, שבני הזוג עשו את ההסכם או את השינוי בהסכמה חופשית ובהינבם את משמעותו ואת תוצאותיו.

הפרק השני לחוק שכותרתו "הסדר איזון המשאבים", קובעת צורת חלוקת הרכוש, במקרה שהצדדים לא ערכו הסכם ביניהם, וזו לשונו:

3. (א) לא עשו בני הזוג הסדר ממון, ואם עשו – במידה שההסכם אינו קובע אחרת, יראום כמסכימים להסדר איזון המשאבים לפי פרק זה, ויראו הסדר זה כמוסכם בהסכם ממון בעל תוקף שנתמלאו בו הוראות סעיף 2.

(ב) בני זוג שלא ביקשו אימות של הסכם ממון בהתאם לסעיף 2(ג), יסביר להם רושם הנישואין לפני עריכתם את תכנו ומשמעותו של סעיף קטן (א).

משמעות דברים אלו היא ששתי דרכים אלו הן דרכים לגיטימיות ואפשריות על פי חוק זה. משכך ודאי שאין סתירה בין סעיף 2 למבוא הקובע שהצדדים רוצים לקבוע יחסיהם על פי החוק – על פי הפרק הראשון לחוק בהסכם, ולא לפי הפרק השני בהסדר איזון משאבים. ולכך נאמר עוד במבוא להסכם שההסכם יהיה חלוקה על פי דין תורה, וכפי שמבואר בסעיף 2 להסכם הממון ונשנה ושולש בסעיפים נוספים. כמו כן קבעו הצדדים בסעיף 14 להסכם, שהם נותנים סמכות לבית הדין לדון בכל ענייניהם על פי סעיף 9 לחוק בתי דין רבניים.

מכיוון שהאישה מודה שחתמה על הסכם הממון, לכאורה טענותיה כנגד התנהלות בית הדין – אף אם יוכחו אינן יכולות להיות סיבה לסטות מההסכם וממה שהתחייבה בו. שהרי ידועה ההלכה שאדם שחותם על הסכם אינו נאמן לומר "לא הבנתי על מה חתמתי", וכך נפסק בשולחן ערוך חושן משפט (סימן מה סעיף ג):

הודאה בחתם ידו, והשטר בגופן של עובדי כוכבים, והדבר ברור שאינו יודע לקרות, ויש עדים שחתם עד שלא קראו, מכל מקום מתחייב הוא בכל מה שכתוב בו.

ובטעם הדבר ביאר הסמ"ע (שם ס"ק ה):

זו לשון תשובת הרמב"ן (שם):

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מכל מקום מתחייב הוא בכל מה שכתוב בו כיון שלא חשש לקרותו וסמך על הסופר, שכל הסומך על נאמנות של אחרים הוא גומר בדעתו להתחייב בכל מה שיאמר מי שהאמין על עצמו. והיינו טעמא דשליש. וגדולה מזו אמרו (גיטין סד ע"א): "בעל אומר לפקדון, ושליש אומר לגירושין, שלישי נאמן." והיינו טעמא: כיון שידוע בשעה שהשליש הגט שהשליש יכול ליתנו לאשה, אף הוא גמר בדעתו ליתנו לגירושין אם יאמר הנפקד לגירושין הוא. וכל שכן הכא שסומך על אחרים ולא חשש לקרותו וחותרם בחתם ידו, שהוא גומר בדעתו להתחייב בכל מה שכתוב בו, [והרי הוא חייב בכל אותו חיוב] אף על פי שלא לזה, מדרבי יוחנן (כתובות קא ע"ב) דאמר "חייב אני לך מנה בשטר – חייב", אף על פי שלא היה חייב לו, וקיימא לן כוותיה.

עכ"ל.

וכן ביאר הש"ך (שם) וזו לשונו:

כיון שלא חשש לקרותו וסמך על הסופר, שכל הסומך על נאמנות של אחרים הוא גומר בדעתו להתחייב בכל מה שיאמר. רמב"ן בתשובה במיוחסות סימן ע"ז [...]

וכן נפסק בשולחן ערוך גם בהלכות הלוואה (חושן משפט סימן סא סעיף יג והובא גם בשולחן ערוך אבן העזר סימן סו):

מי שטען על כתובת אשתו שהיה עם הארץ ולא הבין כשקרא החזן הכתובה והתנאים – אין שומעין לו.

הגה: והוא הדין בשאר דקדוקים שיש לדקדק מן השטר, ולא אמרינן דהאי גברא לא דקדק כל כך, וכמו שנתבאר בסמוך (בית יוסף בשם ריב"ש סימן תפ).

וביאר הש"ך (שם ס"ק יח):

ואפילו ידוע שאינו מבין לשון השטר מתחייב הוא בכך כיון שקיבל על עצמו ושקט. ועיין לעיל סימן מ"ה סעיף ג' עוד מזה.

ועוד בה שלישיה ברמ"א (שולחן ערוך חושן משפט הלכות הלוואה סימן סח סעיף ב):

שטר העשוי לפני עובדי כוכבים, והלוה בעצמו חתום עליו – אף על פי שאינו יודע לקרות חייב בכל מה שכתוב בו, דהרי גמר בדעתו להתחייב ולכן חתם עצמו, ובודאי קראוהו לפניו והאמין לקורא ההוא (תשובת רשב"א סימן תקפח). ועיין לעיל סימן מ"ה סעיף ג'.

ומקורם (כמצויין) מתשובות הרשב"א סימן תקפח ובתשובות המיוחסות לרמב"ן סימן עז (והובא בתשובות הרשב"א במספר מקומות נוספים) שכתב:

עוד כתב: בהודאה בחתום ידו והשטר הוא בגופן של גוים דמהני, דמסתמא קראו ואחר כך חתם [...] וכתב עוד דאפילו מלוה מודה דאין לזה יודע לקרות מכל מקום הרי סמך על הערכי ומתחייב הוא בכל הכתוב בו והיינו טעמא דשליש. וגדולה מזו אמרו פרק האומר המקבל (דף סד): "בעל אמר לפקדון, ושליש אמר לגירושין – שלישי נאמן." נאמן. וטעמא, דכיון שידוע שעה שהשליש הגט שהיה יכול ליתנו לאשה אף הוא גומר ונותן לגירושין כל שיאמר השליש. אף כאן כן הדין, והוא גמר בדעתו להתחייב בכל מה שיאמר הערכי, ואף על פי שלא לזה, כדרבי יוחנן דאמר "חייב אני לך מנה בשטר – חייב" אף על פי שלא לזה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

והנה מדבריו משמע שמכיוון שהיה ביכולתו לברר ולא בירר, או סמך על אחר, הרי זה כקיבל עליו להתחייב בכל עניין.

אך במקרה שאין ביכולתו לברר, דליכא למימר הווי ליה לברורי, אלא סומך על נאמנותו של מי שמציג לו הדברים או במקרה שהלך ובירר הדברים אצל מי שמבין את השפה או את מהות הדברים, וזה הסביר לו בצורה לא נכונה, בין שביקש לרמותו ובין שטעה – בכהאי גוונא לא תחול התחייבותו.

ועיין בערוך השולחן (חושן משפט סימן סח סעיף ה) שכתב:

שטר העשוי לפני גויים, אפילו הדיוטים, והלוה בעצמו חתום עליו – אף על פי שאינו יודע לקרות חייב בכל מה שכתוב בו, דהרי גמר בדעתו להתחייב כיון שחתם עצמו, ובוודאי או שקראוהו לפניו והאמין לקורא ההוא או – אפילו לא קראוהו לפניו מכל מקום – כיון שחתם את עצמו הרי ברצונו נתחייב בכל מה שכתוב בו, כמ"ש בסימן מ"ה ובסימן ס"א, אם לא שמברר שהערימו בו, שאמרו לו שנכתב בו כך וכך ולא נכתב כן. ואינו נאמן בדבריו בזה בלי בירור עדים (נראה לי).

ומעתה בנידון דידן, שהאישה הופיעה בבית הדין וחתמה על ההסכם ולא דרשה שיבארו לה את הדברים: עצם החתימה הרי היא כאילו קיבלה עליה.

ועוד שנראה שביקשה שאכן יבארו לה מה הכוונה 'זכות פירות נכסי מלוג', וכשהוסבר לה שלבעל זכות בפירות נכסיה ולה אין זכות בפירות נכסיו כנראה לא הסכימה לתנאי זה, ולפיכך נכתבה התוספת בסעיף 8 הסותרת לאמור בסעיף 3. ומשהסכימה בסופו של דבר וחתמה חלה התחייבותה.

ה. העמימות בהסכם והשלכתה על תוקפו החוקי וההלכתי למרות דחיית טענת "לא הבנת" עצמה אומנם נראה שהחתימה על ההסכם במקרה שלפנינו אין בה די. כבר דקדקנו ועמדנו על נוסח ההסכם בעת הדיון לפנינו (עיין פרוטוקול), שבהסכם אין סעיף מפורש האומר שמה שרשום על שם הבעל יהיה שייך רק לו, וכמו כן סעיפים נוספים בהסכם עמומים ואינם מפורשים ומאפשרים פרשנות חופשית בנוגע לזכויות שנצברו במשך חיי הנישואין.

משכך אף שוודאי שזוהי ההלכה בנוגע לכל הסכם שנחתם בין שני צדדים, שהחתימה על ההסכם מחייבת כפי מה שנכתב ואין אחד מהצדדים יכול לטעון שלא הבין מה שכתוב, במקרה שלפנינו נראה שישנו פגם חוקי באישור ההסכם ומשכך אין להסכם תוקף משפטי – דבר שמשליך באופן עקיף על תוקפו של ההסכם גם לפי ההלכה:

מלבד הצורך באישור של ערכאה שיפוטית או נוטריון להסכם, סעיף 2(ב) לחוק קובע: "האישור לא יינתן אלא לאחר שנוכח בית המשפט או בית הדין, שבני הזוג עשו את ההסכם או את השינוי בהסכמה חפשית ובהבינם את משמעותו ואת תוצאותיו." במקרה שלפנינו האישה טוענת שמהות ההסכם הקובע שיחסי הממון שבין הצדדים יתנהלו על פי דין תורה לא הוסברה ולא הובררה לה. הצדדים לא נהגו בהפרדה רכושית, אלא נהגו על פי מחשבתם שהם שותפים לכל דבר, גם הבעל התנהג עימה בצורה זו – דבר המוכיח שגם הוא לא היה מודע למושג דין תורה אלא השתית היחסים על שיתוף.

חובתנו להדגיש שדרישת המחוקק להבנת המשטר הרכושי שישורר בין בני זוג היא חובה כללית, דהיינו שכל בני זוג הנישאים ידעו בעת הרישום לנישואין באיזה אופן יתחלק הרכוש

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ביניהם לעת מצוא. מטעם זה נקבע בסעיף 3(ב) לחוק "בני זוג שלא ביקשו אימות של הסכם ממון וסביר להם רושם הנישואין לפני עריכתם את תכנון ומשמעותו של סעיף קטן (א)", דהיינו שחובת רושם הנישואין להבהיר לבני הזוג באיזה אופן יחולק הרכוש שיצברו בחייהם המשותפים.

לצערנו הוראתו של סעיף זה לא מבוצעת בפועל, כפי שהתברר לנו. בעת הפעלת החוק, ותחילת ביצועו היה נוח לגורמים רבים להתעלם מסעיף זה. לפיכך רושמי הנישואין לא מקיימים את חובתם – דבר שגורם לפעמים בסופו של דבר, תקלה לבני הזוג בעת הגירושין. מן הראוי היה שתינתן הוראה מפורשת לרושמי הנישואין לקיים סעיף זה בחוק ולהודיע לבני הזוג שביכולתם לקבוע משטר הכושי שישורר ביניהם בהסדר ממון מוסכם – מחד גיסא, ומאידך גיסא – להסביר להם איך יתחלק הרכוש ללא חתימת הסכם ואישורו, ואולי אף להחתימם על הסכמה לחלוקה זו במסמך שיש לו תוקף הלכתי לכולי עלמא (אף שלדעתנו אף ללא חתימה וקניין יש לחלק הרכוש כפי שקבע המחוקק גם על פי דין תורה – כתבנו בזה במקום אחר ואין כאן מקום להאריך).

בין כך ובין כך דרישת המחוקק היא שבני הזוג יבינו היטב בבואם להינשא, מהו המשטר הרכושי שינהג לעת פירוד. חובה זו מוטלת גם על רשות שיפוטית בבואה לאשר הסכם גירושין, שהרי תוקפו של הסכם זה הוא על פי חוק יחסי ממון. וכבר האריך מותב בית דינו בפסק דינו בתיק 1084448/1 ובפסקי דין נוספים בשאלה עד היכן מוטלת החובה על בית הדין לוודא בכל אישור הסכם שהצדדים מבינים את כל סעיפי ההסכם ובעניין חובתו לתעד את הדברים בפרוטוקול הדיון. וזו לשוננו בפסק דין זה:

חובתנו להבהיר מהו תפקידו של בית הדין באישור הסכם גירושין ככלל, ומתוך כך ללמוד על מה שנעשה בנידון דידן [...]

מטרתו של סעיף זה [סעיף 2(א)] בחוק יחסי ממון, הדורש את אישורו של הסכם ממון בין בני זוג על ידי הערכאה השיפוטית, היא למנוע מצבים שבהם כריתת ההסכם נעשתה על ידי צד אחד שלא באמת היה מעוניין בהסכם זה ונקלע אליו בעל כורחו בחוסר רצון עקב יחסי כוחות ולחצים שנוצרו במסגרת הנישואים [...]. הסביר זאת השופט ב' בע"א 4/80 (ח' מונק נ' א' מונק וערעור שכנגד, פ"ד לו(3) 421 בעמ' 428):

[...] בפנינו חוק מיוחד שיש בו משום תוספת על דיני החוזים הכלליים בנקודה הרלוונטית לערעור זה. בגלל היחסים המיוחדים, העדינים והמורכבים הקיימים בין בעל ואישה, קבע המחוקק כי אין תוקף להסכם ביניהם אלא אם משתכנעת ערכאה שיפוטית שההסכם נעשה מתוך רצון חופשי, ללא לחץ, וששני הצדדים הבינו בדיוק במה המדובר, ומהן התוצאות האפשריות של חתימתם על אותו הסכם [...]

ועיין בדברי ממלא מקום הנשיא, כתוארו אז, השופט מ' שמגר באותו פסק דין (עמ' 429):

האישור המתחייב על פי חוק מגמתו להבטיח את קיומה של גמירת דעת מצד שני בני הזוג. בשל הבעיות הרבות, וביניהן תופעות בלתי רצויות המתלוות לעתים לדרך כריתתו של חוזה בין בני זוג, ביקש המחוקק להבטיח כי התוקף להסכם יינתן רק על יסוד הסכמה המובעת בו במעמד ובבהירות הראויה, ולמטרה זו הפקיד את בית המשפט או את בית הדין, לפי העניין, על מתן האישור.

עולה מלשון החוק ומפרשנותו שחובת בית הדין לבחון שבני הזוג מבינים את האמור בהסכם ומודעים לחובות ולתוצאות הנובעות ממנו. בחינת דבר זה לא תוכל להיעשות אם בית הדין לא יעיין היטב בהסכם, ידע את ההתחייבויות

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ההדדיות שלקחו הצדדים על עצמם בהסכם ויודא עימם שהם מבינים התחייבות אלו. רק אז, לאחר שבית הדין בדק ובחן את הדברים, שוחח עם בני הזוג והגיע למסקנה שהצדדים הבינו את שקיבלו ונטלו על עצמם בהסכם, יוכל בית הדין לאשר את ההסכם. ללא בדיקה ובחינה זו בית הדין מנוע מלאשר את ההסכם כפי שקובע החוק [...]

על כן, התנאי לתקפותו של הסכם הגירושין הוא שהתקיים הליך אשר במסגרתו:

א. בית הדין נוכח כי הצדדים הבינו את תוכנו של ההסכם;

ב. בית הדין בירר את יסוד הרצון החופשי;

ג. בית הדין השתכנע כי בנוסף להבנת תוכנו של ההסכם, הבינו הצדדים את תוצאותיו;

מדובר על מטלות המחייבות את בית הדין בבואו לאשר הסכם ממון. ומאליו יובן שאם בית הדין אישר הסכם ממון שלא בדרך האמורה – נפל פגם בהליך. עם זאת אין אנו באים לקבוע מסמרות לעת עתה ולומר דרך כלל שפגם זה יבטל את תוקפו של ההליך. הדברים צריכים בדיקה בכל מקרה לגופו [...]

ח. חובת תיעוד הליך אישור ההסכם ובחינתו בפרוטוקול וההשלכות של חוסר תיעוד כזה

מלבד חובת בית הדין לדעת את פרטי הפרטים חובה על בית הדין גם לתעד בפרוטוקול את הליך אישור ההסכם. תיעוד הדברים בפרוטוקול במקרה שבו הסכם הגירושין אינו סטנדרטי ועולות שאלות לגבי סעיף מסעיפי ההסכם הוא דבר הכרחי, מועיל רבות למניעת דיונים בעתיד והוא בבחינת דרך ארוכה שהיא קצרה. לעומתו הימנעות מכתובת הדברים – לא רק שאיננה ראויה חוקית ומנהלית, אלא, במקרים רבים מאוד, היא אף דרך הקצרה ההופכת לדרך ארוכה.

חובתנו להבהיר מהי הדרך החוקית והמנהלית שבית הדין אמור לפעול בה בעת אישורי הסכם, בין באישור הסכם לראשונה ובין בבואו לאשר שינוי הסכם [...]

סיכומם של דברים:

דיין אינו יכול להפעיל שיקול דעת אשר מכוחו יימנע מכתובת פרוטוקול. החובה לנהל פרוטוקול המשקף את כל הנאמר והמתרחש בדיון – כולל דיון שנועד לסידור גט או מכל סוג אחר – מוטלת על כל דיין היושב בדיון.

חובה זו אינה תלויה במספר הדיינים היושבים בדיון, בטיב העניין המטופל בידי הדיין ובמספר הצדדים המתייצבים לדיון [...]

עם זאת, התוצאה המשפטית מאירישום פרוטוקול בדיון אינה חד-ערכית. הדבר תלוי בשאלה אם נוצר פגם בתהליך השיפוטי כתוצאה מאי-הישום, ומה מהותו של הפגם. כך קבע בית המשפט העליון בעניין אחר (ע"פ 571/86 עמרם אדרי נ' מדינת ישראל):

בצדק קבל הסניגור על אירישום פרוטוקול במעמד הביקור הזה, אך בהעדר יסוד להערכה שהימנעות מרישומו של פרוטוקול קיפחה בדרך כלשהי את הגנתו של המערער, אין בה כדי לגרוע מקבילותם וממשקלם של ממצאי הביקור.

וכן כתבו עוד (בע"א 486/87 אבידור נ' אבידור, קטין פ"ד מב(3), 499):

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דרישת הרישום של פרטי ההליכים [...] היא דרישה פרוצדורלית ואין באימילוויה כדי לפסול את האישור שניתן על ידי בית המשפט. הדרישה לוודא שאכן בני הזוג עשו את ההסכם בהסכמה חופשית ובהבינם את משמעותו ואת תוצאותיו היא דרישה מהותית, אך הדרישה לרשום זאת על ההסכם היא פרוצדורלית כאמור. בהעדר ראיה לסתור עצם האישור השיפוטי מצביע על כך שהצדדים להסכם הבינו את משמעותו ואת תוצאותיו וחתמו עליו מרצונם החופשי [...]

גם במקרים שבהם לא נרשם פרוטוקול יש לנו ללכת אחר "חזקה שאין חבר מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן" ובסתמא תלינן שבית הדין עשה המוטל עליו, ובפרט בדיונים שעיסוקם כמעט רק בתחום זה על כל המשתמע מכך. לפיכך אם בא לפנינו הסכם שניכר מתוכו שבעת אישור ההסכם נערכו בו שינויים בכתב ידו של הדיין והוספו או שוננו אפילו חלק מהסעיפים, ודאי יש לסמוך על חזקה זו, אף אם לא נרשם פרוטוקול. ויש להרחיב חזקה זו אף אם לא נעשה שינוי כלשהו בהסכם ובוודאי במקרים שתנאי ההסכם סבירים והגיוניים.

מעתה, גם בשעת אישור הסכם גירושין, אף שהדיון במהותו הוא דיון פרוצדוראלי, חובה לרשום פרוטוקול גם על קיום דיון זה וכאמור. לפי מה שכתבנו ששומה על הדיין או השופט לוודא את כושר שיפוטם של הצדדים וגמירות דעתם בשעת החתימה – זהו תנאי יסודי הכרחי לקיומו של ההסכם. בירור זה מוטל על הדיין ואינו תלוי בקיומו של הפרוטוקול, הפרוטוקול בא רק לתעד את קיומו של הבירור [...]

כפי שכתבנו לעיל, תפקיד בית הדין באישור ההסכם הוא בתרתי: לבדוק את הפן ההסכמי וכן לבדוק הפן המשפטי, ומכיוון שבית הדין נותן להסכם תוקף משפטי ועל ידי אישורו תנאיו נעשים פסק דין, בית הדין המאשר את תנאי ההסכם שאינם הוגנים הוא שמוציא פסק דין שיש בו עוולה, לפיכך בית הדין אינו יכול להשתמט מלבדוק את הדברים לאשורם, ואסור לו לתת תוקף של פסק דין שמשמעותו שבית דין הוציא פסק דין מעוול.

עד כאן ציטוט חלק מפסק הדין.

1. הוידא בית הדין בעת אישור ההסכם שהצדדים מבינים את משמעות האמירה בדבר חלוקה לפי דין תורה?

בפסק דין זה הארכנו בביאור המקורות ההלכתיים והמשפטיים להתנהלות זו (והתייחסו גם למובאות המשפטיות שהוזכרו גם בכתבי הטענות בנידון דידן, עיין שם). הדברים שנכתבו באותו פסק דין הם לגבי דברים המפורשים בהסכם, שגם לגביהם חובה על בית הדין לבחון אם הצדדים מודעים לדברים ואף לתעד הדברים בפרוטוקול.

אומנם לא נעלם מעינינו שבפועל בהרבה מאישורי ההסכמים לא נכתב מפורשות בפרוטוקול הדיון שבית הדין אכן וידא שבני הזוג עשו את ההסכם או את השינוי בהסכמה חופשית ובהבינם את משמעותו ואת תוצאותיו, וצוטט לעיל מע"א 486/87 (מנשה אבידור נ' לירון אבידור, קטי"ז) שבו נקבע שאין באידישום פרוטוקול כשלעצמו כדי לבטל האישור המשפטי שניתן בערכאה השיפוטית.

אולם נראה שבמקרה שלפנינו הדבר שונה:

נכון שישנם דיונים שבאופן שיטתי מאשרים את ההסכם ללא שמתעדים בפרוטוקול את פרטי ההליכים. אולם במקרה שלפנינו נוכחנו שהדיין שאישור את ההסכם ירד לפרטי ההסכם, טרח

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לתעד בפרוטוקול את ההתחייבות של האישה בקניין להשיב לאימו של הבעל את חלקה בהשקעה בדירה והוסיף על כך את התחייבותה להשיב לבעל חלק זה אחרי פטירתה.

מאידך גיסא בנוגע לשאלה המרכזית והמהותית החוזרת פעמים מספר בהסכם, אם חלוקת הרכוש תיעשה על פי חוק יחסי ממון או לפי דין תורה, אין שום תיעוד אפילו ברמז שאכן הנושא לובן והובהר לצדדים. אנו רואים שמדובר בהסכם שניסח בצורה מסורבלת בא כוח הבעל (לפני אישור ההסכם וגם שנים אחרי כן) ובו מושגים שאפילו הוא, עורך ההסכם טו"ר גולובניץ, בעצמו לא ידע להסביר אותם.

גם בא כוחו הקודם של הבעל, שהגיש את כתב תביעת הגירושין בתביעה זו, הסתבך וסתר את עצמו כאשר בסעיפים 18–19 לתביעתו משמע שדורש חלוקה שווה לפי הנהוג היינו חוק יחסי ממון, ובסעיפים 15 ו-22 דורש חלוקה בהתאם להסכם, ולא ברור מהי כוונתו והבנתו בהסכם. זאת בנוסף לעובדה שמדובר בהסכם חריג שבו האישה מוותרת על חלקה בזכויות הבעל.

אף בא כוח המערער בהופיעו לפנינו אמר שאין הוא יודע מה זה דין תורה, ואם עורך דין מומחה העוסק בעניינים אלו מדי יום ביומו אינו מבין ואינו יכול להסביר מהו דין תורה, אין לקבל את הטענה, שחזרה ונשנתה, כי מכיוון שהאישה היא חשבת שכר בכירה לא ייתכן שלא הבינה משמעותו של ההסכם שהוא על פי דין תורה. דברים אלו אין להם שחר, גם אנשים המומחים בתחומם, לרוב אין להם הבנה בעניינים שאין הם עוסקים בהם (קל וחומר מעורכי דין המצויים בתחום זה).

הדבר מסתבר, וכמעט ודאי, שהצדדים שלפנינו, שאינם מדקדקים בשמירת מצוות ואינם בקיאים בהלכה, לא ידעו מהו דין תורה ועל מה חתמו, אף אם נאמר שבא כוח הבעל הסביר לבעל משמעות העניין, לא היה מי שיסביר הדבר לאישה. נוסף ונאמר שלדעתנו אף רוב היהודים שומרי המצוות כולל בני הישיבות אינם יודעים את המשמעות המעשית של דין תורה וללא הסבר אין הם מודעים על מה חתמו.

כאמור במקרה שלפנינו כאשר בית הדין תיעד בפרוטוקול הליך האישור בפרט אחד והשמיט פרט אחר מהותי וחשוב, הרושם שמתקבל הוא שבפועל לא התקיים וידוא וברור הנושא של אופן חלוקת הרכוש ומשום כך לא בא זכרו בפרוטוקול הדיון.

ז. ביסוס הקביעה כי אם תיעד בית הדין את וידוא הבנת הצדדים את ההסכם ובנוגע לפרטים מסוימים, מהותיים, לא תיעד זאת – אות הוא כי אכן לא וידא את הבנתם

נוכל לומר שמבחינה מסוימת אם לא היה נכתב דבר בפרוטוקול אולי היינו יכולים לתלות שאכן וידא בית הדין שהצדדים אכן הם מבינים על מה חתמו, אך הדבר לא תועד בפרוטוקול. אך כאשר ישנו תיעוד על מה שהוסבר, המסקנה המתבקשת היא שמה שלא נכתב בפרט – אם הדבר מהותי – אכן לא התקיים ברור וידוא לגביו.

ויש להביא ראיה לסברה זו ממה ששנינו (בבא בתרא סט, ב):

אמר רב יהודה: האי מאן דמזבן ארעא לחבריה, צריך למכתב ליה "קני לך דיקלין ותאלין והוצין וציצין", ואף על גב דכי לא כתב ליה הכי קני, אפילו הכי שופרא דשטרא הוא. אמר ליה "ארעא ודיקלי" – חזינן: אי אית ליה דיקלי – יהיב ליה תרי דיקלי [...]

וברשב"ם (שם):

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ואף על גב דכי לא כתב ליה הכי קני – כדתנן "המוכר את השדה סתם – מכר חרוב שאינו מורכב ובתולת השקמה" וכל שכן שאר אילנות דהא לא משייר במתניתין אלא חרוב המורכב וסדן השקמה.

שופרא דשטרא – ייפוי כח השטר, דאפילו אי אתו לפני בית דין טועין יהיב ליה, שהרי מפורשין בתוך השטר.

ומבואר מדברי הגמרא שהמוכר קרקע מכר עימה כל האילנות שבשדה, ואומנם כדי לייפות השטר ראוי שיפרט את סוגי העצים שנמצאים בו, כדי ש'בית דין טועין' לא יטעו, אך אף אם לא פירט את העצים נקנו עצים אלו. וכן פסק הרמב"ם (הלכות מכירה פרק כד הלכה יד):

המוכר פרס לחבירו צריך שיכתוב לו "קנה לך דקלים ותמרים והוציין", ואף על פי שקנה כל אלו אף על פי שלא פירש אותם, נויי השטר הם.

וכן פסק השולחן ערוך (חושן משפט סימן רטז).

ויש לעיין מה יהיה הדין בכותב בשטר "ארעא ודיקלי" ולא פירט דברים נוספים, אך יש בקרקע עצים נוספים: אי נימא דכיוון שכתב "קרקע", לשון הכוללת את הקרקע וכל הנטוע בה, ממילא כל הנטוע בה יהיה שלו, אף שפירט מין אחד או נימא שכיוון שפירט "דיקלי" בלבד – אף שללא פירוט היה קונה דקלים ואף שאר עצים – כיוון שהוסיף בשטר "דיקלי" גרע, ומעתה לא יקנה אלא מה שכתב – "דיקלי" ותו לא.

והנה הרשב"ם (שם) פירש את ספק הגמרא לגבי הכותב "ארעא ודיקלי", שמוכר דיקלי חוץ מעצי שדה זו. וזו לשונו:

הכי גרסינן: "אי אית ליה דיקלי יהיב ליה תרי דיקלי" – לבד אותן שבשדה המכורין בכלל שדה, דמכירה אחרת היא זו, ומיעוט "דיקלי" שנים.

ויש ספרים שכתוב בהן "אי אית ביה דיקלי יהיב ליה תרי דיקלי", דמשמע דאם יש שם דקלים הרבה באותו שדה שמכר לו – יתן לו מהן שנים ולא יותר, והשאר יעכב לעצמו. ולא נהירא כלל, דאילו אמר ליה "האי ארעא מזבנינא לך" קנה הכל, אפילו הדקלים, וכשהוסיף לפרש "ארעא ודיקלי" יפסיד הלוקח? ! כל שכן שייפה כחו, כדאמרן לעיל "צריך למכתב ליה 'קני לך דיקלין ותאלין'" כו', דהוי שופרא דשטרא, ולא אמרינן שני דקלים מכר לו והשאר יעכב לעצמו. ועוד: הכי איבעי ליה למימר "חזינן: אי אית ביה דיקלי לא יהיב ליה אלא תרי דיקלי", שהרי כולן היו מכורין מסתמא ואהני יתור לשון זה לשייר לעצמו. ומדלא קאמר הכי, אלא קאמר "יהיב ליה תרי דיקלי" שמע מינה דהכי קאמר: אם יש לו דיקלי לבד אותן שמכר עם השדה שהן בתוך השדה – יהיב ליה תרי דיקלי.

חזינן שדעתו היא שאם כתב "ארעא ודיקלי" יקנה כל הדקלים שבשדה ואף עצים אחרים, דמכיוון שאם היה כתוב "ארעא" לבד היה קונה את כל הנמצא בה, ומה שמפרט את העצים הוא לשופרא דשטרא, אף כשמפרט רק חלק מהם אמרינן שכיוון רק לשופרא דשטרא ואין זה מגרע מזכותו לגבי עצים אחרים, דאין בתוספת פירוט של דברים שאין צריך לכתוב כדי לגרע כוחו בדברים שלא פירטם.

והנה הגרסה שדחה הרשב"ם היא גרסת התוספות שם שכתבו:

ארעא ודיקלי, אי אית בה דיקלי כו' – אף על גב דאם לא אמר "דיקלי", בסתמא היו כולן מכורין, מיהו השתא גרע, כדבעי למימר לקמן "חוץ מחרוב פלוני" דקני שאר חרובין אף על גב דבסתמא לא קני, ד"דיקלי" משמע תרי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ולא שייך הכא שופרא דשטרא [...] ועוד דהתם כתיב "דיקלין ותאלין" כו' והכא דלא קאמר אלא "דיקלין" לא שייך למימר הכי.

ומשמע מתירוצם השני דדווקא היכא שפירט כל העצים אמרינן שהדבר נכתב לשופרא דשטרא, אך אם פירש רק "דיקלי" לא קנה אלא מה שפירש ותו לא. וסברתם דמדפירש מה שפירש כוונתו דווקא למה שכתב.

ועיין בשיטה מקובצת (שם) שהביא מדברי תוספות הרא"ש שכתב:

ארעא ודיקלי, אי אית ביה דיקלי כו' – אף על גב דבסתמא היו קנויים לו כל הדקלים מיהו השתא הוא דגרע כחו כו' ככתוב בתוספות. והא דקאמר "יהיב ליה תרי דיקלי" ולא קאמר "לא יהיב ליה אלא תרי דיקלי" – אגב דבעי למימר "זבין ליה תרי דיקלי", "פריק ליה תרי דיקלי" נקט נמי האי לישנא "יהיב ליה תרי דיקלי".

חזינן מדבריו שנקט כדברי התוספות, פירש כך את לשון הגמרא ודחה קושיית רשב"ם.

ובפירושו רבנו גרשום (שם) כתב:

ואף על גב דכי לא כתב ליה הכי ודאי קני, דאי אתי לפני בית דין פקח יהבי ליה והאי דלא כתב ליה הכי משום דטעות סופר הוא, אפילו הכי צריך למכתב ליה הכי דשופרא דשטרא הוא.

ומשמע מדבריו שמכיוון שזו משמעות הלשון אומנם היה צריך גם לפרט את כל העצים, אך בדלא פירט הווי טעות סופר ותלינן שלזה התכוון. ולפי זה, כיוון שסברה זו שייכת רק היכא שלא פירש אפילו מקצת, היכא שפירש מקצת שוב חזינן דלאו טעות סופר ואין לו אלא מה שפירש שמכר ותו לא.

ובביאור דברי רשב"ם יש לומר דלאו מכוח טעות סופר אתינן עלה, אלא שזוהי המשמעות של "ארעא", דהיינו קרקע ועצים, ולפיכך במונה רק חלק מהעצים אמרינן דלשופרא דשטרא כתב ואין זה מגרע את המשמעות של "ארעא".

וכן משמע מדברי הריטב"א (שם) שכתב: "ומכל מקום כשבא להזכיר יזכיר כל המינים, דלא לישמע מינה שיורא כאידך דההיא דאמרינן בסמוך." ומשמע שאם רוצה לפרש לשופרא דשטרא צריך לפרש הכול, שאם פירש מקצת תלינן דהווי שיורא ואמרינן: מה שפירש פירש, ומה שלא פירש לא הווי בכלל.

והטור (חושן משפט סימן רטז) הביא את מחלוקת הרשב"ם והתוספות, ודברי התוספות הובאו בשם ר"י, וכתב שהרא"ש פסק כרשב"ם. ובסמ"ע (שם ס"ק טו) כתב שהשולחן ערוך פסק כרשב"ם.

ונראה לומר דעד כאן לא פליגי רשב"ם ור"י אלא בכותב "ארעא", שהמשמעות היא קרקע וכל עצים שבה, ולכן פליגי אם תוספת פירוט לא מגרעת או נימא שאף תגרע, אך במקום שצריך לכתוב ולא כתב – כתיבת מקצת מגרעת. ובפרט לדברי רבנו גרשום, דטעמא דמילתא משום טעות סופר, שבזה היכא דכתב מקצת ומקצת לא כתב תו ליכא למיתלי בטעות סופר.

משכך, מכיוון שחובת בית הדין לבדוק אם הצדדים מבינים את מהות ההסכם ולתעד בפרוטוקול, אם תיעד בפרוטוקול דברים שנעשו, שוב אמרינן שמה שלא תועד לא נעשה.

ועוד יש להביא כעין ראיה להנחה זו מההלכה (כשולחן ערוך חושן משפט, הלכות גביית חוב מנכסים משועבדים, סימן קיב סעיף א) שישנה עדיפות לאשר לא נכתב דבר מאשר נכתב דבר באופן חלקי, שזו לשון השולחן ערוך (שם):

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בעל חוב טורף ממשעבדי, אלא אם כן היו נכסים ללוה בשעה שלוה [...] ואם שעבד נכסיו שקנה ושיקנה, אז חל השעבוד גם על מה שיקנה אחר כך, ואם קנה אחר כך ומכרו – בעל חוב גובה ממנו, ודוקא שפירש לו בפירוש, אבל אם לא כתב לו דאקנה, לא.

הגה: ויש אומרים: כיון דקיימא לן אחריות טעות סופר הוא כל מה שראוי להשתעבד אמרינן ביה טעות סופר, ואפילו דאקנה נמי (טור בשם הרא"ש אין והרשב"א פרק מי שמת). מיהו אם כתב לו מקצת אחריות, ולא פירש לו "דאקנה" – יש אומרים דלא אמרינן עוד טעות סופר, דהואיל ופירש קצתן, מה שכתב כתב, ומה שלא כתב לא כתב (נימוקי יוסף פרק מי שמת).

היינו: אם לא כתב בשטר אחריות גם על נכסים שיקנה אנו תולים זאת בטעות הסופר, ששכח לציין זאת בשטר, ואנו דנים את השטר כאילו נכתבה בו האחריות משום שכך הנוהג לכתוב. אולם אם כן נכתבה אחריות אך רק "מקצת" אחריות הרי שהדין הוא "מה שכתב כתב, ומה שלא כתב לא כתב".

ח. ההבדלים בין יחסי ממון שעל פי דין תורה לאלה שעל פי החוק ומשמעות איבהרתם לצדדים בעת אישור הסכם הממון

הואיל ואתא לידן, חובתנו להבהיר את ההבדל המעשי בין חלוקת רכוש על פי דין תורה, על פי חוק יחסי ממון ועל פי המנהג, דבר שלדעתנו לא הוסבר במקרה שלפנינו.

נסביר עניין זה על פי מליצות לשון חז"ל במשנה באבות (פרק ה משנה י). על פי דין תורה נכסים השייכים לאדם הם שלו בלבד ואין לבן הזוג חלק בהם, כדברי המשנה הנזכרת "שלי שלי, ושליך שלך". ולכן נכסים שהביא אחד מבני הזוג לנישואין, בין הבעל ובין האישה, שייכים לו בלבד, והוא הדין לרכוש שהבעל או האישה (על פי הגדרים ההלכתיים) צוברים אף בתקופת הנישואין, השייך לכל אחד מהם בהתאמה. הנכסים שמכניסה האישה לבעל בנישואין מתחלקים לנכסי צאן ברזל (שאינן כאן המקום להאריך בהגדרתם) ולנכסי מלוג. בנכסי מלוג – אף שגוף הנכס שייך לאישה, לבעל יש זכות לאכילת פירות (כפי שיתבאר). עם פירוק הנישואין, בגירושין או במיתת הבעל, נשארים נכסי הבעל, אף נכסים שצבר בעת הנישואין, בבעלותו או בבעלות יורשיו ההלכתיים, ולאישה אין זכות בהם. כמו כן הנכסים שהכניסה האישה בעת הנישואין, בין נכסי צאן ברזל ובין נכסי מלוג, ואף נכסים שנצברו לה בנישואין, כגון ירושה או מתנה או מעשי ידיה שאין לבעל חלק בהן, יישארו בבעלותה בלבד בעת הפירוד.

מלבד הנ"ל מערכת היחסים הממונית בין בעל לאשתו בעת הנישואין כוללת התחייבויות הדדיות כדברי הגמרא (כתובות מז, ב): "תיקנו מזונותיה תחת מעשה ידיה, ופירקונה תחת פירות, וקבורתה תחת כתובתה". וכמו שפסקו הרמב"ם (פרק יב מהלכות אישות) והשולחן ערוך (אבן העזר סימן סט).

התחייבויות אלו כוללות שעבוד ממוני לקיימם, אך אינן מקנות בעלות לאחד בנכסי האחר. והנה חז"ל תיקנו "מזונותיה תחת מעשי ידיה", כשעיקר התקנה היא לטובת האישה שאינה עובדת לפרנסתה וחייבו את הבעל במזונותיה ובשאר צרכיה. בתמורה לחיוב זה תיקנו לבעל זכות במעשי ידיה – הדבר תלוי ברצון האישה ויכולה היא לומר "איני ניזונת ואיני עושה". ועיין בשולחן ערוך (שם סימן פ) שהגדיר מה הם מעשי ידיה השייכים לבעל, אומנם 'העדפה שעל ידי הדחק' (שכר עבודה שניתן בתמורה למאמץ מיוחד, ואין כאן מקום להגדיר הדברים בדיוק) אינה שייכת לבעל, ובוודאי אינו יכול להוציא מידה – עיין בשולחן ערוך שם ובמפרשים, ובכללם עיין בחלקת מחוקק (שם

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ס"ק ב) שכתב בשם הב"ח "שכן נוהגים במדינות אלו שלא להוציא מיד האשה שום העדפה שעל ידי הדחק".

והנה בזמן חז"ל, ולמעשה כמעט עד הדור שלפנינו, הבעל היה מי שעסק ועמל לפרנסת הבית, והאשה הייתה 'עזר כנגדו', עקרת בית וכדברי חז"ל (ביבמות סג, א): "[...] במה אשה עוזרתו לאדם? אמר לו: אדם מביא חיטין, חיטין כוסס? פשתן, פשתן לובש? לא נמצאת מאירה עיניו ומעמידתו על רגליו?" אומנם בדור האחרון בעקבות יוקר המחיה ובעיקר בעקבות רמת החיים שעלתה והדרישות למותרות נוצרה המציאות שבה רוב הנשים משתתפות בפרנסת הבית בעבודות מחוץ לבית, משכך המציאות כיום שונה מבימי חז"ל: מצד אחד עול עבודות הבית כמעט ולא ירד מהנשים, אך ברור שעול זה קל כיום יותר מבעבר שהרי עם ההתפתחות הטכנולוגית ברור שהנשים לא עושות עבודות קשות כמו בימי חז"ל, וגם אינן טוות בצמר שזוהי מלאכה שעושות לבעליהן, אך מצד שני הן עומלות לפרנסתם ופרנסת הבית, ומצד שלישי – רוב הגברים מעורבים בעבודות הבית הרבה יותר מבעבר. משכך הדבר צריך שיקול הדעת אם כיוון שעבודת הנשים במלאכות הבית קלה יותר הדבר מחייב אותן לעשות מלאכות נוספות לצורך הבית, ולא נימא שדין משכורתן הוא כדין 'העדפה על ידי הדחק', או נימא שאפילו הכי אין הדין שונה. הדבר מצריך ביורור אם מעיקר הדין הן חייבות להכניס את כספן למשק הבית המשותף, או שאין הן חייבות בזה ועדיין הבעל חייב במזונותיהן ובכל צורכיהן, והדבר צריך שיקול הדעת בכל מקרה: איזה חלק משכר האישה, אם בכלל, הוא בכלל 'מעשה ידיה' השייך לבעל, ועל איזה חלק יש לומר שהוא בכלל 'העדפה על ידי הדחק'. הדברים צריכים עיון וביורור, אין מקומם בפסק דין זה, ועוד חזון למועד.

ההתנהלות שבעבר, הנזכרת, יצרה מציאות שלנשים כמעט שלא היה רכוש אלא מה שהכניסו בעת הנישואין. בתקופת חיי הנישואין לא הייתה להן אפשרות מעשית לצבירת רכוש בשל העול הגדול של החזקת הבית שהיה מוטל עליהן, משכך את כל הרכוש שנצבר במשק הבית המשפחתי, היה צובר הבעל מעבודתו בין לפני הנישואין ובין לאחר הנישואין והיה שייך לו בלבד, ומאידך גיסא היו חלות עליו חובות בעל לאשתו. במקרים אלו, עם הגירושין חלוקת הרכוש הייתה "שלי שלי, שלך שלך", כשבפועל רוב ככל הרכוש המשפחתי היה רשום על שם הבעל ושייך לו.

ואף בדורנו, למי שרוצה להשתית חיי נישואיו כפי שקובע דין התורה: זכותו של הבעל לשמור את הכנסותיו מעבודתו ולצבור אותן, ולאשה אין חלק בהן, אך במקביל זכותה של האישה גם היא לצבור את הכנסותיה (שאינן בכלל עיקר מעשי ידיה) ולהשתמש בהן לשמירת והבטחת עתידה אם יתפרקו הנישואין. ולפעמים הדבר ייעשה על ידי קניית נכסים שיש להם פירות, כגון קניית דירה או נכס אחר, שהגוף שייך לאישה והפירות לבעל. יש להוסיף שבמקרים רבים המצויים כיום (בעיקר בציבור החרדי) שהאישה עובדת והבעל לומד, מעיקר הדין מה שנצבר שייך לאישה ולא לבעל (שהרי אין הוא נותן לה מזונותיה, ואדרבה הוא ניזון ממעשי ידיה).

אין ספק שרוב הציבור אינו יודע הלכות אלו, והדבר צריך להיות מוסבר לבני הזוג הבאים לאשר הסכם ממון שלפיו ינהגו על פי דין תורה.

גם הסדר איזון המשאבים בחוק יחסי ממון הקובע את הבעלות על הרכוש, בין רכוש שנצבר לפני הנישואין ובין מה שנרכש בעת הנישואין, קובע עקרונית שהדבר יבוצע על פי ההגדרה "שלי שלי, שלך שלך". ולכן, במשך חיי הנישואין – מה שצובר כל אחד מיחידים הצדדים שייך לו, ולו בלבד; יכול כל אחד מבני הזוג לעשות במה שצבר כראות עיניו, ובין זוגו לא יוכל להתערב, אם פעולותיו אינן לצורך הברחת רכוש, דבר זה נקבע בסעיף 4 לחוק:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אין בכריתת הנישואין או בקיומם כשלעצמם כדי לפגוע בקניינים של בני הזוג, להקנות לאחד מהם זכויות בנכסי השני או להטיל עליו אחריות לחובות השני.

(כמובן: התנהלות זו מתאפשרת משפטית, אך מסתבר שבמקרים רבים תהיה מתכון להריסת הבית).

עם זאת בעת פקיעת הנישואין, ודווקא בעת פקיעתם (או במועדים אחרים שקובע החוק), קבע המחוקק שיערך איזון משאבים, כפי שקובע סעיף 5 לחוק:

עם התרת הנישואין או עם פקיעת הנישואין עקב מותו של בן זוג (בחוק זה – פקיעת הנישואין), זכאי כל אחד מבני הזוג למחצית שוויים של כלל נכסי בני הזוג [...]

צורת האיזון נקבעה בסעיף 6 לחוק:

(א) לצורך איזון המשאבים לפי סעיף 5 יש לשום את נכסי כל אחד מבני הזוג, פרט לנכסים שאין לאזן שוויים; משווי הנכסים האמורים של כל בן זוג יש לנכות את סכום החובות המגיעים ממנו, למעט חובות בקשר לנכסים שאין לאזן שוויים.

(ב) היה שוויים של נכסי בן הזוג האחד עולה על שוויים של נכסי השני, חייב האחד לתת לשני את מחצית ההפרש, אם בעין ואם בכסף או בשווה כסף.

מהאמור לעיל עולה שאף על פי שבמשך כל חיי הנישואין ינהג המשטר של "שלי שלי, שלך שלך", לעת הגירושין, אף שגם אז יישאר כל צד בזכויותיו, חייב הוא להעביר ערך מחצית הרכוש שצבר ביתר לבן זוגו – דבר שיביא בסופו של דבר לאיזון משאבים. משכך בפועל אין זה מעלה או מוריד מה קורה בעת הנישואין, מי צבר וכמה צבר, שהרי בסופו של דבר ערך מה שצברו שני בני הזוג יתחלק בין בני הזוג. במקרים שכאלו אין מניעה שבני הזוג ישקיעו מהכנסותיהם בין לצבירת זכות הרשומה על שם הצובר ובין במשק הבית שהוצאות לצורכי שניהם, שהרי בסופו של דבר הזכויות יאוזנו.

יש להוסיף שעד לחיקוק חוק יחסי ממון נהגה בישראל 'הלכת השיתוף', מדיניות שנקבעה בפסיקה המשפטית ולא בחקיקה. לאחר חקיקת חוק יחסי ממון, נחלקו הדעות בערכאות השיפוטיות, אם עדיין נהגת הלכת השיתוף (עיי' פסק דין יעקובי נ' יעקובי וכו'), ובמקביל התפתחה בשנים האחרונות בפסיקה האזרחית (פסיקה שאומצה במקרים מסוימים גם בפסיקה ההלכתית), הדוקטרינה של כוונת השיתוף הספציפי. פסיקה זו קובעת שאם אחד מבני הזוג הוא בעל רכוש הרשום על שמו, חיי השיתוף בין בני הזוג תקינים ונעשו מעשים המורים שכוונת האחד לשתף את משנהו במה שצבר, יוקנו לבן הזוג זכויות בנכס הרשום על שם בן הזוג האחר, עוד בחיי הנישואין כשהוכחה כוונת השיתוף, ואף שעל שעל פי לשונו היבשה של החוק, הזכויות בנכס שייכות לבן הזוג הרשום בלבד. הדבר נידון לרוב בדירה הרשומה על שם אחד הצדדים – דירה שהביא עימו לנישואין או שקיבל במתנה במשך חיי הנישואין. במקרים כאלו, כששני הצדדים חיים יחד שנים רבות מתוך הרמוניה ומשקיעים ומרחיבים את הנכס הרשום על שם האחד, התנהלותם מורה על כוונת שיתוף. והוא הדין וקל וחומר במקרה שבו הצדדים מתנהלים בחשבון בנק משותף שכל אחד מכניס בו הכנסותיו ומוציא את הוצאות שניהם והוצאותיו, שבכהאי גוונא יש בו כוונת שיתוף.

התנהלות זו היא ההתנהלות הנורמלית והמקובלת כיום בחיי בני זוג, מכל מגזר שהוא. התנהלות זו שבה "שלי שלך ושליך" היא ההתנהלות הרצויה והמצויה. ולא עליה אמרה המשנה באבות שהאומר כן הוא 'עם הארץ'. להתנהלות זו שורש הלכתי הנובע משטר התנאים

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הנהוג בבני אשכנז שבו נכתב "וישלטו בנכסיהם שוה בשוה, ואל יעלימו ואל יבריחו לא זה מזו ולא זו מזה", וכבר הארכנו בזה במקום אחר. ובוודאי בבני זוג שנוהגים כך ועל דעת כן נישאו – דבר זה מחייב אף הלכתית.

הארכנו בדברים, ועל כל פנים לעניין הלכה למעשה בנידון דידן – אף אם לא היינו מקבלים את דברי האישה לגבי התנהלות הצדדים בפועל, התנהלות העולה גם מתוך דברי הבעל בדבריו בבית הדין ובכתבי הטענות – אישור ההסכם לגבי ההתנייה שיחסי הממון ייעשו על פי דין תורה, לא נעשה כחוק. חובת בית הדין הייתה לבאר לאישה מהי המשמעות המעשית של הסכם ממון זה: לא מיבעיא אם נושא זה הובלע, ונאמר לה שעיקר ההסכם הוא לעניין החזרת החוב לאם, אלא אף אם הצדדים הופיעו במטרה לקבוע ההסדר הרכושי שעל פיו יתנהגו – חובת בית הדין במקרים שכאלו לבדוק אם הצדדים מודעים למה שחתמו, ואם לא לבאר להם את הדברים, שהרי הם סומכים על בית הדין שלא יכשילם. משלא הוכח שבית הדין עשה כן אין לקבל את חתימת האישה על ההסכם כאילו קיבלה עליה לנהוג בדין תורה, שהרי ברור שהאישה אינה יודעת מהו דין תורה וסומכת על בית הדין (המחויב אף על פי החוק) שיבהיר לה הדברים כדי שלא יקופחו זכויותיה אף על פי דין תורה, ומשכך מסתבר שהתנהלות הצדדים הייתה כפי הבנתם וכמקובל אצל רוב רובו של הציבור, שהתנהלותם היא מתוך כוונת שיתוף.

לאור האמור ולסיכום פרק זה אנו קובעים שיש לדחות את ערעור הבעל בנוגע לחלוקת הרכוש והחלוקה תבצע בהתאם לחוק יחסי ממון כפי שקבע בית הדין האזורי.

ט. החיוב בכתובה וחיובים נוספים

ועתה נעתיק עצמנו לבירור מערכת היחסים שבין הצדדים, הגורמים לגירושין וההשלכה של עניינים אלו לעניין החיובים של הבעל לאישה.

לטענתו של הבעל מדובר באישה מורדת, אישה שהגישה נגדו כמה תלונות שווא במשטרה על אלימות, מקללת ומגדפת. לדבריו האישה גירשה אותו מן הבית, ואמירתה שרוצה בשלום בית שקרית, משכך הוא טוען שאין האישה זכאית לכתובה.

האישה הכחישה את טענות הבעל וטענה שקיימו יחסים כסדרם, אלא שהבעל התחיל לדרוש ממנה דרישות מיניות מופרזות שלא הייתה יכולה לעמוד בהן. לדבריה הבעל אכן היה אלים ולא הוכח שהתלונות היו תלונות שווא (כפי שכתבנו גם סמוך לנישואין התלוננה האישה על אלימות הבעל, אך בפועל יושרו ההידורים ביניהם). לדבריה הוצרכה להחליף את המנעול מכיוון שהבעל החל להבריח חפצים מהבית, למרות התנהגותו היא הייתה מעוניינת בשלום בית (ובתנאי שישפר את דרכיו), אלא שהבעל דרש להתגרש עקב קשריו עם אישה אחרת. לדבריה במקום עבודתו ידעו הכול על קשרים אלו, ועוד לפני עזיבתו ביטל את כל הוראות הקבע והתשלומים – דבר שגרם שהפירוד, שסופו גירושין, יהיה בלתי הפיך.

כפי העולה מפסק הדין מושא הערעור בית הדין הסתמך בין השאר על חוות דעת יועצת הנישואין שכותבת שמדובר במהלך מתוכנן שהחל הבעל למעלה משנתיים לפני הפירוד, כאשר הבעל אמר שרוצה להתחיל "חיים חדשים". בית הדין האזורי דחה את הסברו המתחמק של הבעל שהתכוון לחיים חדשים עם אשתו. בפועל הבעל הודה שלאחר הפירוד שכר דירה וחי עם אישה אחרת, לרבות יחסי אישות, והדברים מראים שהקשר המוכח, שאין עליו עוררין, החל מייד ובסמוך לעזיבת הבעל את הבית. בית הדין האזורי התרשם כי האישה, למרות הכול, מוכנה לסלוח לבעל למען שלמות המשפחה אולם הבעל העדיף להישאר עם האישה הזרה. אין בציטוטים

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שהביא הבעל מפי האישה, דברים שנאמרו עקב המריבות, כדי להטיל את האשם בגירושין על האישה.

כידוע אין דרכו של מותב זה להתערב בקביעות העובדתיות של ערכאה קמא המתרשמת ומכירה היטב את הצדדים ואת תולדות הסכסוך. על אחת כמה וכמה בנידון דידן שבית הדין שלח את הצדדים לבדיקת יועצת, יועצת ששוחחה עם שניהם ובדקה את הדברים, וזו הגישה המלצתה וקבעה באופן נחרץ שהיוזמה והרצון לגירושין הם של הבעל לצורך סיפוק תאוותיו. כידוע נאמנות יועצת שכזו היא כנאמנות 'נשים מהימנות' ש'מושיבין ביניהם' (עיין רמ"א באבן העזר סימן עד וסימן קנד). ומלבד זה, בית הדין שמע את הצדדים וחקר עדים, ועל פי התרשמותו (שלאור החומר שבתיק נראית מהימנה) החליט שהבעל הוא הגורם לגירושין והוא שדחף אליהם.

לפיכך אין מקום שנתערב בקביעתו של בית הדין האזורי. לאור האמור, שהבעל הוא יוזם הגירושין והתנהגותו והתנהלותו הן הסיבה לגירושין, יש לקיים את החלטת בית הדין שאין עילה להפסיד לאישה כתובתה ולחייבו במלוא הכתובה.

י. דמי שימוש וחלוקת הרכב

מטעם זה דחה בית הדין האזורי גם את תביעת הבעל לדמי שימוש מהאישה, על מגוריה בדירה והשימוש ברכב ובמטלטלין. כאמור הבעל הוא שיזם את הגירושין עזב את הבית והגיש תביעת גירושין, פעולותיו ורצונותיו אין בהם כדי לפוטרו מחובתו על פי דין במזונות האישה ובשאר צרכיה, כפי שהיו באמנה איתו. משכך אין מקום להתערב בהחלטת בית הדין ולקבל את ערעורו גם בעניינים אלו.

באשר לאופן חלוקת הרכב, בית הדין האזורי פסק שיש לחלוק את הרכב בדרך של מכירה לאחד מהצדדים או לצד ג' בהתאם למחירון העכשווי. המערער טוען שמכיוון שבמועד הפירוד שווי הרכב לפי המחירון עמד על 85,490 ש"ח. ולדבריו האישה העלימה את הרכב מאז מועד הקרע והשתמשה בו לבדה, על כן יש לחייבה במחצית ערכו ביום הפירוד. לעומתו טענה האישה שהיא הורגלה לרכב צמוד בתקופת הנישואין, ומדוע תפסיד את זכויותיה בגין עזיבת הבעל. אין ספק שטענת הבעל אינה ברורה, וכפי שכתבנו, הרי הבעל הוא שעזב את הבית וחי עם אישה זרה. דבר זה לא יכול שיפגע בזכויות האישה למזונות לפי רמת החיים שאליה הורגלה עד למועד הגירושין, ולכן האישה הייתה זכאית בדין להשתמש ברכב גם לאחר הפירוד שנגרם בעטיו של הבעל.

מעתה, מכיוון שהבעל בטענתו מודה שהרכב הינו רכב משותף לצדדים ועל כן החלוקה ברכב אינה נובעת מכוח חוק יחסי ממון אלא מחלוקת שותפות, יש לקבוע שצדק בית הדין האזורי בקביעתו שהחלוקה תתבצע בהתאם לערכו הנוכחי ולא בהתאם לערכו במועד הקרע.

יא. שמאות הדירה, ערך החוב לאם הבעל הרובץ עליה, חלוקתה וזכות הקדימה לרכישתה

בית הדין האזורי כתב בפסק דינו:

בית הדין מקבל את הערכת השמאי ואת החישוב שעשה להערכת חלק אם הבעל בבית המשותף. לפי חוות דעת השמאי שווי הדירה המקורית ללא התוספת 1,500,000 ש"ח וחלקה של האם הוא 343,000 ש"ח. שווי הדירה לאחר השיפוץ הוא 1,750,000 ש"ח. לפי האמור על האישה להעביר לבעל את חצי מחלק האם שהוא סך של 171,500 ש"ח

המערער מעלה טענות מספר נגד קביעה זו:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

1. בית הדין האזורי נמנע מלהתייחס לעובדה כי חוות דעת השמאי ניתנה בתאריך ט"ו באב תשע"ד (11.8.14) כשנתיים לפני מתן פסק הדין. מאז ניתנה חוות דעת השמאי עלו מחירי הדירות באופן משמעותי ולדעת המערער לא פחות מ-15% על בית הדין לקבוע השווי נכון למועד הפירוד ולאחר קבלת חו"ד שמאי מעודכנת.

2. חלקה של האם באופן יחסי (22.86%) חושב לפי ערך הדירה ללא השיפוץ היינו לפי ערך של 1,500,000 ש"ח. לטענתו היה על בית הדין לחשב את הערך משווי הנכס כולו אחרי השיפוץ.

3. בית הדין קבע כי לאישה זכות ראשונית לרכוש את חלקו של הבעל. לא ברור מדוע הוחלט כן, על כל פנים יוצא שחוות הדעת הנמוכה מקפחת את זכותו של הבעל. לחילופין מבקש המערער כי תיערך התמחרות בין הצדדים.

לעומתו טוענת המשיבה:

1. הערכת השמאי שניתנה היא נכונה. לפי הערכת שמאי הבנק ממנו נטלה האישה הלוואת משכנתא עתה, ערך הדירה עומד על סך של 1,480,000 ש"ח בלבד, וכך עולה גם 'ממידע נדל"ן' של רשות המיסים ביחס לדירות דומות באזור.

2. אין לחשב את חלקה של האם מהשווי העכשווי של הדירה, מכיוון שהשיפוץ נערך מכספי הצדדים, ולדברי האישה בעיקר מכספיה, ולא יכול להיזקף כהגדלת החוב לאם.

3. החלטת בית הדין היא חלק מהפיצויים שהאישה קיבלה, האישה נשארה עם שתי בנות, היא רוצה קורת גג ואמר בית הדין כי חלק מהפיצוי הוא לתת לאישה לרכוש את הדירה.

4. מכיוון שמאז הגשת כתב הערעור האישה רכשה ושילמה את חלקו של הבעל בהתאם להחלטת בית הדין האזורי.

אם תיערך התמחרות עתה, לאחר שהדירה נרשמה כבר על שמה והיא טרחה רבות להשיג הלוואת משכנתא הבעל יקפיץ את המחיר ללא הגבלה ביודעו שהאישה תיאלץ להסכים בלתי-ברירה.

לפני מתן הכרעתנו בנקודה זו חובתנו להבהיר: אם הבעל נפטרה בשנת 96, משכך החלק השייך לה בדירה (אף שלא היה רשום על שמה), הוקנה לבעל עם פטירתה. לאחר מכן הצדדים שיפצו את הדירה והעלו את ערכה מכספים משותפים (ולטענת האישה בעיקר מהכנסותיה), הצדדים המשיכו לחיות כבני זוג בהרמוניה, פחות או יותר, שנים רבות אחרי כן.

מעתה אפילו בדירה הרשומה על שם הבעל בלבד, בתנאים שכאלו, השקעה משותפת מורה על כוונת שיתוף ספציפי, ועל פי הפסיקה הנוהגת מקנה זכויות לצד שאין הנכס רשום על שמו, ולכאורה קל וחומר בנידון דידן שגם הרישום הוא על שם שני הצדדים, שיש מקום לומר שההשקעה מורה על הכוונה. אף שיש מקום לחלק ולומר איפכא, שמכיוון שעל כל פנים יש רישום וזכויות לשני הצדדים ההשקעה נעשתה להשביח את חלקי שניהם [באופן יחסי]. עם זאת, בין כך ובין כך, מכיוון שטענה זו לא נטענה, אין מקום לשנות את הפסיקה אף על פי שיש בדברים קצת רגליים לדבר – לטענת האישה – וליתן לה זכויות במחצית הדירה.

אומנם לגופם של דברים: בית הדין אינו רואה מקום לשינוי החלטת בית הדין האזורי בנוגע לתשלום עבור השקעת האם, מכיוון שמסתבר שמעולם לא הייתה כוונה שהאם תקבל חלק בהשבחה שעשו הצדדים לאחר מכן על ידי שיפוץ והרחבת הנכס. האם לא הפכה לשותפה בנכס

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אלא שהובטח לה שתקבל חזרה את השקעתה הכספית, אם תקבל, תוך שמירה על ערך הכסף בהתאם לשווי ולמחיר הדירה בעת הפירוד.

גם בנוגע לטענה שערך הדירה עלה ויש לערוך שמאות חדשה – טענה זו עלתה רק בכתב הערעור ולא בערכאה קמא, ואין מקום להעלאת טענות חדשות בערעור. אך גם לגופם של דברים, אין לנו אלא דברי המערער, לא הובאו לפנינו הוכחות ששווי הנכס השתנה מאז השמאות שהתקבלה בבית הדין, ואין להגיש הוכחות שלא היו בפני בית הדין האזורי. אדרבה לטענת האישה דוח השמאות שניתן לה לצורך לקיחת הלוואת משכנתה מורה שלא כדברי המערער.

באשר לקביעת בית הדין שלאישה זכות ראשונים לרכישת הדירה: לדבר זה לא ניתן נימוק בפסק הדין. עם זאת מכיוון שהצדדים הם שותפים בדירה, לאחד השותפים זכות ראשונית לרכישת הדירה בין על פי דין ובין על פי חוק. ובפרט אם הם גם גרים בפועל בדירה.

ומעתה: אילו היו הצדדים מתגוררים ביחד עד מועד הפירוד, היה מקום לומר שלבעל זכות ראשונית לרכוש הדירה וכדברי הגמרא (כתובות כח, א):

מי נדחה מפני מי? תא שמע, דתניא: היא נדחית מפניו, ואין הוא נדחה מפניה [...] מאי הוי עלה? תא שמע: "הנה ה' מטלטלך טלטלה גבר", ואמר רב: טלטולי דגברא קשין מדאיתתא.

וכן פסק השולחן ערוך (אבן העזר סימן קיט סעיף יא).

אומנם גם בדבר זה יש לפקפק בנידון כעין דידן, שהאישה גרה עם הילדים בדירה והם אמורים להיות במשמורתה, ובכהאי גוונא ודאי 'קשי טלטולא דאיתתא' עם ילדיה. ופוק חזי שבמקרים רבים האם הנשארת עם הילדים מוותרת על זכויות המגיעות לה כדי שתוכל להישאר ולהתגורר בשקט בדירת הצדדים עד שיגדלו הילדים, שבמקרה שכזה ודאי 'טלטולא' של האישה והילדים קשה טובא. גם דבר זה צריך ברור לעת הפנאי, ואין כאן מקומו – אין אנו נזקקים לזה בנידון דידן, מכיוון שהבעל עזב את הדירה ועבר להתגורר עם אחרת, ואין יותר 'טלטולא דגברא'.

משכך ודאי שהזכות הראשונית עברה לאישה וזהו כנראה טעמה של החלטת בית הדין. מכיוון שבפועל האישה רכשה את חלקו של הבעל בדירה, אין מקום לשינוי בעלות ולהתמחרות נוספת. משכך דוחים הערעור אף בעניין זה.

יב. חלק האישה בפיצוי הנזיקין שקיבל הבעל

הבעל עבר אירוע שבו נפצע וקבל פיצויים מ[א']. כפי שנקבע נתוני הפיצויים נקבעו בפסק דינו של בית הדין האזורי כדלהלן:

הסך הכולל של הפיצויים לאחר ניכוי מס וכו' היה 226,339 ש"ח סכום הפיצויים נחלק לשלושה חלקים:

סך של 107,963 ש"ח פיצוי בגין העבר – הפסד השתכרות, עזרה מצד ג' וכיוצא בזה.

סך של 95,741 ש"ח פיצוי על הפסדי שכר לעתיד.

סך של 22,635 ש"ח פיצוי בגין כאב וסבל.

בית הדין האזורי פסק שיש לאזן את כל סכום דמי הנזיקין שהם הפסד כושר השתכרות בעבר ובעתיד למעט הסכום שהתקבל בגין כאב וסבל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לדברי המערער: הסכם הממון מחיל על הצדדים משטר רכושי על פי דין תורה ולפיכך אין לאישה כל חלק בפיצוי כולו, ואף אם תידחה טענתו – הרי גם לפי חוק יחסי ממון לא מגיע לאישה חלק בהפסד כושר השתכרות עתידי שהינו תחליף להשתכרות שאמור היה לקבל לאחר מועד הקרע. הלה מביא ראיה ממה שנכתב בפסק דין בתמ"ש 8281/96:

אינני מקבלת את הטענה כי גם הפיצוי בגין הפסד השתכרות הוא בראיזון. ראשית, כשם שהשתכרות הנתבע אינה ברתאיזון כך גם הפיצוי בגין הפסד השתכרות התובעת אינו בראיזון. פיצוי זה אינו אלא תחליף להשתכרות התובעת שבשל הנסיבות נצבר לתשלום חד-פעמי.

לעומתו טוענת האישה שמכיוון שסעדה את הבעל עקב פציעתו ותמכה בו, דבר שגרם לפיטוריה, היא זכאית לחלוק גם בזכויות העתידיות, לדבריה לטענה זו סימוכין בפסיקה המשפטית (אף שלא הביאה פסיקה שכזו).

נראה לומר שאף שאין לקבל את טענת המערער הראשונה שהרי כבר כתבנו לעיל שחלוקת הרכוש תהיה בהתאם לחוק יחסי ממון, מכל מקום יש לקבוע שאף לפי חוק זה, אין לאישה זכויות אלא במה שצבר הבעל ולא במה שעתידי לצבור, בהכנסות עתידיות של הבעל. ואף שהאישה פוטרה, לטענתה, עקב טיפולה בבעל – דבר זה מקנה לה זכויות בתשלומים על הפסדי העבר, שמלבד מה שמגיע לה זכויות בתחליף דמי השתכרותו יש לומר שמגיע לה פיצוי גם על הפסד הכנסותיה. מה שאין כן לגבי השתכרות עתידית לאחר מועד הקרע והגירושין, כשלמעשה כושר עבודתה לא נפגע כלל, מהיכי תיתי שתקבל פיצוי והשלמת הכנסה? בשלמא הבעל שנפצע והכנסותיו העתידיות ייפגעו בשל עובדה זו – יש מקום למתן פיצוי שימשם כתחליף השלמת הכנסתו, אך לגבי השתכרות האישה מכאן ואילך אין שום משמעות לפציעתו.

משכך יש לקבל את ערעור הבעל בנקודה זו.

בית הדין אינו רואה מקום לשתף את האישה בפיצוי עבור אבדן כושר השתכרות עתידי שניתן בעבור הפסד שכר בתקופה שלאחר מועד הקרע. מעתה מכיוון שפסק דינו של בית המשפט הקובע את הפיצויים לעתיד החל ממועד מתן פסק הדין ועד לצאתו לגמלאות, ניתן אחרי מועד הקרע, יש לקבוע שאין לאישה זכויות בפיצוי העתידי.

לאור האמור יש לקבוע שעל הבעל להעביר לאישה רק מחצית פיצויי העבר, סך של 53,981.5 ש"ח – חלקה בפיצויים.

יג. החוב לבנק הפועלים

בחשבון המשותף שהיה לצדדים בבנק הפועלים נוצר חוב. בית הדין בפסק דינו קבע שמכיוון שהאישה שילמה לבנק הפועלים סך של 20,700 ש"ח – סכום שנקבע בבית המשפט כחלקה בחוב – בזה הסתיימה התביעה כלפיה. משכך יתרת החוב שהושתה על הבעל ונגבתה מכספי הפיצויים שהיו בידיו של עו"ד הוברמן הייתה חובו של הבעל שעליו בלבד הוטל לפורעו, ולאור זה: כספים אלו יקוזזו מחלקו של הבעל בפיצויים, ואין על האישה חובה להשתתף בתשלום זה.

לדברי המערער בית הדין טעה בקביעותו והעובדות הן כדלהלן:

החוב לבנק הפועלים נוצר בחשבון המשותף שהיה לצדדים חוב שעמד סך של 103,009 ש"ח, בסיסו של חוב זה הוא יתרת חובה בחשבון העובריזש ושלוש הלוואות, את אחת מהן לקחו ללא ספק שני הצדדים ואת השניים האחרות – הבעל בלבד. עקב איתשלומו החוב נוספו לחוב זה ריביות, קנסות ותשלומי שכר טרחה עד שהחוב תפח והגיע לסך של 156,113 ש"ח. חוב

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

זה שולם בסופו של דבר מכספו של הבעל בלבד: 129,791 ש"ח שולמו מכספי הפיצויים של הבעל שהוחזקו בנאמנות על ידי עו"ד הוברמן ועוד 27,322 ש"ח מכספיו של המערער ב[א'] וכן 1,000 ש"ח במזומן. משכך:

1. הבעל הוא שפרע את כל החוב.

2. האמור בפסק דינו של בית הדין כי לפי קביעת בית המשפט שחוב האישה עומד על סך 20,700 ש"ח בלבד וכי האישה שילמה חוב זה – אינו נכון. בית המשפט לא קבע מהו חוב האישה, קביעת בית המשפט הייתה שאם רצון האישה שפסק הדין שניתן כנגד הצדדים יבוטל ובית המשפט ישוב וידון בתביעה, עליה להפקיד תחילה סכום זה, שלמצער היא חייבת בו (מסגרת האשראי שהעניק הבנק לצדדים), אך בפועל האישה לא הפקידה מאומה, פסק הדין לא בוטל והחוב כולו נגבה מכספו בלבד.

3. למצער האישה חייבת לשלם את מחצית החוב שנוצר בחשבון המשותף, חוב שאמור להיות משולם על ידי שני הצדדים אף לפי חוות דעת האקטואר.

4. כמו כן על האישה לשלם את הריביות וההצמדות שנצברו בגין התרשלותה בפירעון החוב לבנק.

האישה טענה בכתב תשובתה:

1. כחלק מהליך הגירושין נטל הבעל הלוואות, הבריחן והכניס את החשבון ליתרת חובה.

2. האישה חתמה על הלוואה בסך 41,400 ש"ח, לפיכך עליה לשאת בתשלום מחצית ההלוואה, סך 20,700 ש"ח.

3. כנגד הבעל יש פסק דין חלוט לשלם את הסך הנזכר בטענות הבעל, וכנגדה פסק דין חלוט לשלם סך 20,700 ש"ח אותו לדבריה שילמה. לפיכך כל אחד יישא בתשלום חובותיו.

בדיון שנערך לפנינו חזרה האישה על טענותיה שהבעל הוא שלקח את ההלוואות והכניס את החשבון ליתרת חובה ושהיא פרעה את הסכום הנטען. הבעל הכחיש את טענותיה, לדבריו: ההלוואות נלקחו לפני שפרץ המשבר; לאישה ניתן זמן להוכיח במסמכים את טענת ההברחה, הדבר לא הוכח; החשבון הוא חשבון משותף, ולפיכך פירעון החוב מוטל על שני בעלי החשבון בשווה, עם זאת הבעל לא נתן נימוק לתביעתו שהקנסות והריביות יוטלו על האישה בלבד.

בית הדין האזורי אימץ את גרסתה של האישה ואת המצג שהציגה, ובהתאם לכך הוציא את פסק דינו.

אחרי העיון בהחלטת בית המשפט שעליה נשענת האישה יש לקבוע שאין שחר לדברי האישה, הגרסה שמציגה האישה היא שקרית. מהחלטת בית המשפט עולה שלא הייתה הלוואה בסכום שאותו הציגה האישה; הסכום שקבע בית המשפט כעירבון וכתנאי לביטול פסק הדין הוא כנגד סכום האשראי בחשבון זה; ניטלו שלוש הלוואות בשנת 2011, לגבי אחת מהן האישה מודה שנלקחה על דעתה; בית המשפט לא קבע שיעור חובה אלא הציב תנאי לביטול פסק הדין, תנאי שאין הוכחה כלשהי שקיים. בסופו של דבר החלק הארי של החוב נפרע מכספי הפיצויים, לאחר שהאישה הודיעה לבנק על כספים המופקדים אצל עו"ד הוברמן. אין ספק שכגורסת הבעל הן הדברים האמורים בהחלטת בית המשפט.

מכיוון שכך, כשמחד גיסא אין לנו ראיה כלשהי שהאישה פרעה חלק מיתרת החובה לבנק ומאידך גיסא אין ספק שחשבון הבנק רשום על שם הצדדים ולפיכך ללא הוכחה מוכחת על שניהם

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לשאת בשווה בתשלומי חובות אלה, אין סיבה לשנות מהאמור בחוות דעת האקטואר שקבע שהחוב לבנק הוא משותף, אף שהאישה טוענת שהבעל הגדיל את יתרת החובה והברית כספים. ונסביר את הדברים.

יד. מעמד של חובות שבחשבון משותף

ברוב רובם של הזוגות משק הבית מתנהל בחשבון בנק משותף, או בכמה חשבונות משותפים. עם זאת ברוב רובם של המקרים אחד מבני הזוג מנהל (ולפעמים לא מנהל) את חשבון הבנק, עוקב אחרי הכספים הנכנסים והיוצאים מטפל בקבלת הלוואות ובכל היחסים שבין בנק ללקוחו. כשלבן זוג יש כרטיס אשראי ופנקס צ'קים בהם הוא משתמש, אך אין הוא עוקב אחרי הקורה בחשבון חודשים ולפעמים אף שנים. כשהמערכת הזוגית היא סבירה זוהי ההתנהלות הרגילה, כל אחד מהצדדים סומך על רעהו שינהג כשורה, לא יבריא כספים ולא יעלים.

משכך, מעצם ההתנהלות בחשבון עוברי-שב משותף כשכל אחד מהצדדים יכול להוציא כספים כרצונו ויכול לעקוב אחרי פעולות השני, ההנחה היא שמה שנעשה נעשה על דעת שניהם, שהרי שני בני הזוג סמכו זה על זה והסכימו לאפשר לכל אחד מהם לפעול בנפרד בחשבון. עצם התנהלות זו ופתיחת חשבון משותף שכזה מהווה הסכמה ולקחת אחריות של כל אחד גם על פעילותו של האחר. לפיכך לא יוכל אחד מבני הזוג לפטור עצמו בטענת "לא ידעתי".

הגע עצמך: בני זוג שמתנהלים בצורה זו ואחד מהם בהוצאותיו הביא החשבון ליתרת חובה, האם יוכל השני לומר "לא ידעתי שהוציא סכומים אלו והדבר לא נעשה על דעתי"? ודאי שאינו יכול לומר כן, דאדעתא דהכי נפתח חשבון הבנק, המאפשר לכל אחד מהם לפעול בנפרד. אכן אם יתברר שאחד מהם הבריא כספים ודאי שיוכל לדרוש ממשנהו את השבתם, אך כל עוד לא הוכח לא יוכל לטעון שהדבר נעשה שלא מדעתו, וודאי שביחסים מול הבנק לא יוכל לטעון כן.

טעמו של דבר זה הוא מפני שמכיוון שנתן רשות ואפשר לפעול בצורה זו, ומלבד זאת היה בכוחו לעקוב אחרי ההתנהלות של חברו, אך לא עשה כן, התנהלות זו יוצרת התחייבותו לשאת בתוצאות התנהלות משנהו. ויש ללמוד דבר זה ממה שהשרישנו הרשב"א בתשובותיו (סימן תתקפה) שהזכרנו לעיל (אות ד):

עוד כתב: בהודאה בחתום ידו והשטר הוא בגופן של גוים דמהני, דמסתמא קראו ואחר כך חתם [...] וכתב עוד דאפילו מלוה מודה דאין ליה יודע לקרות מכל מקום הרי סמך על הערכי ומתחייב הוא בכל הכתוב בו והיינו טעמא דשליש [...] וטעמא, דכיון שיודע שעה שהשליש הגט שהיה יכול ליתנו לאשה אף הוא גומר ונותן לגירושיין כל שיאמר השליש. אף כאן כן הדין, והוא גמר בדעתו להתחייב בכל מה שיאמר הערכי, ואף על פי שלא ליה [...]

שמענין מינה שבכל התחייבות שאדם חותם עליה אמרינן שחזקה שבדק את הדברים לפני שהתחייב. אך אף אם ברור לנו שאין הוא מבין הלשון ואף אם לא בדק אין זה מפחית מהתחייבותו, שהרי כמה שחתם קיבל על עצמו ההתחייבות.

ולפי זה הוא הדין בנידון דידן: כל היכא שאדם ברדעת סמך על מעשי ונאמנות חברו, קיבל על עצמו את התוצאות שינבעו ממעשה זה. ולפיכך בני זוג שנתנו רשות זה לזה לפעול בחשבון משותף וקל-זיכור בחשבון הרשום רק על שם אחד מהם – קיבלו עליהם את כל התוצאות שינבעו ממעשיהם, ולא יוכלו לטעון "לא ידעתי והדברים לא נעשו על דעתי". הן אמת: אם יתברר שאחד מהם הערים על משנהו ורימה אותו או הסתיר ממנו דברים, ודאי שהוא שיישא בתוצאות מעשיו בלבד. אך דבר זה הוא במערכת היחסים שבין השותפים, ומסתבר שכלפי צד ג' כגון שאחד מבני

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הזוג יצר יתרת חובה בבנק לא יוכל בן הזוג השני לומר לבנק "אין אני נושא בחוב זה, גבוהו משותפי", אדרבה: במקרים שכאלו התחייבות שני בעלי החשבון היא שאם לא יוכלו לגבות משניהם יגבו מאחד את כל החוב.

ופוק חזי בכל חוזה או הסכם שנעשה בין אדם לגוף ציבורי, בין בנק ובין חברה שמספקת שירותים אחרים, בעת עריכת העסקה מבקש השירות חותם על חוזה ארוך שבו פרטי פרטים, כשברוך כלל האדם הממוצע אינו יודע על מה חתם, ובמקרים רבים אם היה יודע הסיכונים והתנאים שלקח על עצמו ספק אם היה חותם. היעלה על הדעת שיוכל לטעון "לא קראתי ולא ידעתי על מה חתמתי ולכן התחייבותי אינה התחייבות"? ועל כורחך מכיוון שהיה בידו לקרוא או לתת לאחר שיקרא ויסביר לו. מכיוון שלא עשה כן, אין יכול להיפטר מהחובים שקיבל על עצמו.

ומעתה הוא הדין בנידון דידן: עצם העובדה שלצדדים היה חשבון משותף ולכל אחד מהם הייתה אפשרות לפעול בו – אם פעל בתום לב ולא ביקש לרמות את חברו, אף אם פעל בטיפשות או פזיזות, הדבר מחייב את חברו. הדברים נכונים אף במקום שלא הייתה בידו האפשרות והיכולת לעקוב אחרי התנהלות חברו וקל-יחומר במקום שהיה בידו לעקוב אך סמך על נאמנות חברו. והוא הדין לגבי לקיחת הלוואות וחתימה על מסמכי בנק: אף אם נקבע בוודאות שהחותם לא הבין על מה הוא חותם אין זה פוטרו מהחבות המשפטית, שהיה לו לבדוק ולא בדק. וודאי שבמקום שמשתבר שידע על מה חותם – אינו נאמן לומר "לא ידעתי על מה אני חותם". לפיכך אין לקבל את הטענות החוזרות של האישה שלא ידעה על התנהלות הבעל אלא אם כן תוכיח שהבעל פשע וגנב והברית מהכספים המשותפים, דבר שלא הוכח בנידון דידן.

עם זאת בנוגע לטענת המערער כי על האישה לשלם את הרביות והקנסות – אין לפנינו הוכחות שהאישה היא האשמה בעיכוב הפירעון. החזקה היא שהוא אשם כמותה, ועל כן הצדדים חייבים להשתתף בפירעון החוב בשלמותו במשותף.

לאור האמור על האישה להשיב לבעל סך 78,056.50 ש"ח – מחצית החוב ששילם לבנק.

טו. אחרית דבר

בית הדין האזורי בהחלטתו אימץ בחוות דעת האקטואר את האפשרות הראשונה לפיה יש להוון את הזכויות הפנסיוניות העתידיות של הבעל ועליו לשלם סך של 356,660 ש"ח, וזאת ללא שהתקבלה הסכמת הבעל לכך ובניגוד לרצונו. הבעל דורש לחלק הזכויות דווקא בעת היגמלן ולא לחייבו לערוך איזון המשאבים מייד לפני היגמלן זכויותיו.

אחרי העיון נראה לומר שאף שבעלמא אין מקום לחייב אחד הצדדים להוון זכויות מייד, במקרה שלפנינו, כשמצד אחד לבעל זכויות רבות שלאישה אין חלק בהן ומצד שני, חלק ניכר מהזכויות מגיעות לאישה גם כתשלום בעבור הכתובה שערכה 180,000 ש"ח – וזמן פירעון הכתובה הוא מייד לאחר הגירושין, ומכיוון שלדעתנו אין לחייב כפל תשלומים גם בעבור הכתובה וגם בעבור האיזון ולכן סך 180,000 ש"ח דינו להתקזז מהסכום שייקבע באיזון הזכויות, אך מצד שני ברור שמועד התשלום אמור להיות מייד, לפיכך – לו נזקקנו להכריע – לא היה בית דינו רואה מקום להתערב בהחלטת בית הדין האזורי בזה, ובנוגע ליתרת הסכום היה מקום להוון את הזכויות כפיצוי כתובה, ולכן גם סכום זה יש לשלם מיידית.

עם זאת לאור האמור לעיל, איננו צריכים להכרעה זו, שהרי מהעולה מפסק דינו של בית הדין האזורי ומפסק דינו יש לקבוע שחובות הבעל לאישה פחותים אף מסכום הכתובה ולכן חובתו לשלם לאתרו, על כל פנים מדין תשלום כתובה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

חובות הבעל לאישה הם:

תשלום דמי איזון לפי חוות דעת האקטואר – סך 356,660 ש"ח;

חלקה בפיצויים – סך 53,981.50 ש"ח.

חובות האישה לבעל:

החזרת החוב עבור חלקה של אם הבעל בדירה – סך 171,500 ש"ח;

תשלום בעבור מחצית החובות ששילם הבעל – סך 78,056.50 ש"ח.

לאור האמור על הבעל היה לשלם לאישה סך 161,085 ש"ח לאיזון הזכויות. מעיון בתיק בית הדין האזורי עולה שהאישה קנתה את חלקו של הבעל בדירה על פי דוח השמאות. האישה קיזזה מדמי תמורת הדירה סך 287,012 ש"ח שנפסקו לטובתה לאיזון הזכויות בסעיף ה' לפסק דינו של בית הדין האזורי.

לאור האמור בהחלטתנו הסכום לאיזון זכויותיה הוא 161,085 ש"ח בלבד.

מכיוון שבפועל האישה קיבלה כדמי איזון סך 287,012 ש"ח שפסק בית הדין על האישה החזיר ולשלם לבעל סך 125,927 לצורך איזון משאבים סופי.

עם זאת מכיוון שאנו קובעים שהבעל חייב בתשלום הכתובה אך אין לחייבו בחיוב כפול, איזון משאבים ותשלום כתובה, ומכיוון שסכום הכתובה גבוה מסכום האיזון, הבעל ישלם את דמי הכתובה שמתוכם הסך של 161,085 ש"ח ישמשו גם כדמי איזון. לפיכך על הבעל להשלים סך 18,915 ש"ח כהשלמה לסכום הכתובה. סכום זה יקוזז מהסכומים שאותם חייבת האישה להחזיר לבעל והם יעמדו על סך 107,012 ש"ח.

מסקנות

עולה מכל האמור לעיל שערעור הבעל מתקבל חלקית, ונפסק כדלהלן:

- א. חלוקת הרכוש תבצע בהתאם לחוק יחסי ממון.
- ב. הבקשה לערוך שמאות חדשה נדחית.
- ג. חלקה היחסי של השקעת האם יחושב ללא השיפוץ וההרחבה.
- ד. חלוקת הרכב המשותף תבצע לפי ערכו בשעת החלוקה ולא לפי ערכו במועד הקרע.
- ה. מדמי הפיצויים שקיבל הבעל לא יאוזן החלק שקיבל עבור אובדן כושר השתכרות עתידי (בעניין זה הערעור התקבל), לפיכך חלקה של האישה בפיצויים יעמוד על סך של 53,981.50 ש"ח.
- ו. החוב לבנק הפועלים הוא חוב משותף כפי שקבע האקטואר ועל הצדדים לשאת בהחזר החוב בשווה ובכלל זה הריביות והקנסות (הערעור התקבל בעניין זה). לאור האמור על האישה להשיב לבעל סך 78,056.50 ש"ח – מחצית החובות ששילם לבנק.
- ז. לצורך איזון המשאבים על הבעל להעביר לאישה סך של 161,085 ש"ח.
- ח. הבעל חייב לשלם לאישה כתובה סך 180,000 ש"ח. סכום זה יקוזז מהסכום שנקבע במסגרת איזון המשאבים [היינו: הסכום לא ישולם בכפל, גם ככתובה וגם במסגרת האיזון].
- ט. מאחר שבפועל הסכום שישלם הבעל במסגרת איזון המשאבים נמוך מסכום הכתובה שזמן פירעונה עם הגירושין. עם תשלום הכתובה ייפטר הבעל מתשלום דמי איזון.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

י. מעבר לסכום זה על הבעל לשלם לאישה סך 18,915 להשלמת חובו בכתובה.

יא. לאור העובדה שהאישה קנתה את חלקו של הבעל בדירה, כשחלק מהתשלום היה סך 287,012 ש"ח שפסק לה בית הדין האזורי. לאחר הקיזוזים שנקבעו על האישה לשלם לבעל מידית סך 107,012 ש"ח לצורך השלמת פירוק השיתוף.

יב. לאחר שיועבר התשלום הנ"ל תוסר הערת האזהרה שהוטלה על דירת הצדדים שאותה רכשה האישה.

יג. לאחר שהבעל שילם לאישה את כל התשלומים שהיה מחויב לשלם לה (ואדרכה כיום האישה חייבת להחזיר לו סכום שגבתה ביתר), בית הדין מורה על ביטול כל העיקולים שהוטלו על זכויות הבעל.

יד. בנסיבות העניין ומכיוון שהערעור התקבל במקצתו, אין צו להוצאות.

טו. עם מתן פסק הדין המזכירות תסגור את התיק.

הרב שלמה שפירא

מצטרפים למסקנות.

הרב א' אהרן כץ

הרב אליעזר איגרא

א. נפסק כאמור.

ב. פסק הדין מותר לפרסום לאחר השמטת פרטי הזיהוי של הצדדים.

ניתן ביום ט' באלול התשע"ט (9.9.2019).

הרב שלמה שפירא

הרב א' אהרן כץ

הרב אליעזר איגרא

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה